

გაზეთის ფასი: ერთი წლით თფილისში 7 მან., ნახევარი წლით 3 მ. 50 კ.; თფილისის გარეთ ერთი წლით 8 მან., ნახევარი წლით 4 მან., სამი თვით 2 მან., თითო ნომერი — სამი შური.

სულის მოწერა მიიღება: თფილისში — «წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების» კანცელარიაში და «კვალის» რედაქციაში, თეატრის ქ., № 12. ტელეფონი № 734.

ფოსტის ადრესი: Тифлисъ, редакція „КВАЛИ“.

შინაარსი: საუბარი სმვა-და-სსვა სსგნებზე, მოსაუბრისა. — შინაური მიმოხილვა. — ღ. ნ. ასათიანი. — სსვა-და-სსვა აშბები. — რუსეთი. — საზღვარ-გარეთ — კორესპონდენციები, ილია ბახტაძისა. — წერილი ქუთაისიდან, ისი-სა. — სტუდენტის დღიურიდან, ვინ-ქანი-სა. — პსინიურ და სოც. მოვლენათა თანდათანობაზე, Tusci-სა. — წერა-კითხვის გამავრც. საზ. კრება, დამსწრესი. — სამშობლო ცაზე, რიგოლეტოსი. — სიმინდის მღილი. — უერნალ-გაზეთებიდან.

მიიღება ხალის მოწერა 1902 წლისათვის

საზოლიტიკო, სამეცნიერო და სალიტერატურო ნახატბიანი გავითი „**კ ვ ა ლ ი**“ (წელიწადი მეთე)

გამოვა 1902 წელსაც ყოველ კვირა დღეს, **გავართობაული ფორმატით** ერთიდან სამ თაბახამდე.

წლის განმავლობაში „კვალში“ დაიბეჭდება მეცხრამეტე საუკუნის მოღვაწეთა სურათები (ეგროპის, რუსეთის და ჩვენის) მათი ბიოგრაფიებით. განსაკუთრებული ყურადღება მიექცევა ქართველ მოღვაწეებს

გაზეთი წლიურათ ღ რს თფილისში 7 მან., თფილისის გარეთ 8 მან., ნახევარი წლით თფილისში 3 მ. 50 კ., თფილისის გარეთ

4 მან., ხოლო სამი თვით 2 მან. თითო ნომერი სამი შური. ადრესის გამოცვლა თფილისის გარეთ ღირს ორი აბაზი. ხელის მოძვერლებს შეუძლიათ წლის ფული ნაწილათ შემოიტანონ:

ხელის-მოწერა მიიღება: თფილისში, წერა-კითხვის საზოგადოების კანცელარიაში (სასახლის ქუჩა, სათავადაზნაურო ქარვასლა), რკინის გზის სადგურზე — შირველი კლასის ბუფეტში ესტ. ჩხარტი-შვილთან და თვით „კვალის“ რედაქციაში, თეატრის ქუჩა, № 12.

ქუთაისში: მიტროფანე ლაღიძესთან და ვ. ბუხნიევილის წიგნის მაღაზიაში; ბათუმში კ. თავართქილაძის წიგნის მაღაზიაში და სახალხო უფასო სამეცნიერლოში; ოზურგეთში და ახალსენაში კ. თავართქილაძის წიგნის მაღაზიებში; ჭიათურაში სილოვან კვიციანიძესთან და ყვირილაში ივანე არდიშვილთან.

ფოსტის ადრესი: Тифлисъ, Редакция „КВАЛИ“.

საუბარი სსვა-და-სსვა სსგნებზე.

XIV.

8 ნოემბერს შესრულდა ოც-და-ჩვიდმეტი წელიწადი მას შემდეგ, რაც ჩვენში პირველათ გამოცხადდა გლეხკაცობის განთავისუფლება ბატონ-ყმური დამოკიდებულებისაგან. ჩვენ მწერლობაში ჯერ კიდევ არ არის საკმარისათ გამოჩვეული და დაფასებული ამ ღირსშესანიშნავი საზოგადოებრივი ცვლილების მნიშვნელობა; შეუსწავლელი და გამოურკვეველია აგრეთვე თვით ბატონ-ყმობის ისტორია ჩვენში. ამიტომ უნდა ვეცადოთ, რომ მომავალ ორმოცა წლის იუბილეისთვის მაინც ავიშოროთ თავიდან ეს დიდი ნაკლი, თუ სრულებით არა, რამდენიმეთ მაინც. აქ კ ჩვენ გვსურს შევებოთ ერთ ფრიად საყურადღებო საკითხს ბატონ-ყმობის შესახებ, სახელდობ იმას, თუ ვინ იყო ის, ვინც ჩვენში პირველათ გამოეხარჩლა ყოველგვარ ადამიანურ უფლებას ჩამორთმეულ, დაჩაგრულ და მიწასთან გასწორებულ გლეხ-კაცობას, ის, ვინც პირველათ აღამალდა ხმა ფეხქვეშ გათელილი ქეშმარიტების და სიპართლის აღსადგენათ, ვინც პირველათ უშიშრათ და გაბედულათ საქვეყნოთ დაგმო ბატონ-ყმური წეს-წყობილება, რომელიც ძალსა და რბილში ჰქონდა გამჯდარი მაშინდელ საზოგადოებას? მართალია, ეს დიდი

ხნის აშბავი არ არის, მაგრამ მიუხედავთ ამისა, როგორც ჩვენ მწერლობაში, ისე ჩვენ საზოგადოებაშიაც ამის შესახებ სრულიად შემცდარი შეხედულება არსებობს. ჩვენ აქ საუბარს არ გავაგრძელებთ არც ბატონ-ყმურ უროიერთობის დახასიათებაზე და არც იმის შესახებ, თუ როგორ წარმოიშვა ჩვენში ეს წეს-წყობილება, ე. ი. თუ როგორ მოხდა რომ თავისუფალი საზოგადოების თუ თემის თავისუფალმა წევრმა როგორ დაკარგა თავისუფლება და გახდა ყმა, რომელიც მთელი თავისი სარჩო-საბადებელით და მიწა-წყლით მებატონეს სრულ საკუთრებას შეადგენდა. ყოველივე ეს ჩვენ უნდა მივიღოთ არსებულ ფაქტათ, ე. ი. უნდა მივიღოთ, რომ ვახტანგ VI კანონი, რომლითაც მებატონეს მინიჭებული ჰქონდა ყოველგვარი უფლება, როგორც თვით ყმაზე, ისე მის ოჯახზე და ყოველგვარ მის სარჩო-საბადებელზე (ვახტ. კანონი §§ 258, 260 და 95), ცხოვრებაში უწვევრვალეს ხარისხამდე განმტკიცდა, ასე რომ პრაქტიკამ ბევრათ გადააქარბა თვით კანონს და როგორც აშბობს ა. ხახანაშვილი, „ვახტანგის კანონით ბატონს არ შეეძლო ის, რაც მიანიჭა შემდეგ ჩვეულებამ“. 1) აქ ჩვენ უნდა წარმოვიდგინოთ

1) ა. ხახანაშვილი, ბატონ-ყმობა საქართველოში რუსეთთან შეერთებამდე. გვ. 83.

თავის თავი ისე, ვითომც ჩვენ ვცხოვრობთ XIX საუკუნის მეორე ნახევრის დასაწყისში. ეს ის დროა, როცა დასავლეთ ევროპაში ბატონ-ყმური ურთიერთობა დიდი ხნიდან გამკრალია, ადამიანის უფლება აღდგენილია და ყოველგვარი პრივილეგიები ანუ უფლებრივი უპირატესობანი მოსპობილი. ჩვენში კი ამ დროს ადამიანის პიროვნება მხოლოდ სახმარი ნივთია (res), რომელსაც ბატონი ყავს და როგორც მისი ნებაა, ისე ექცევა. ეს ის დროა, როცა რუსეთის მოწინავე საზოგადოებაში იშვა და განვითარდა ეგრეთ წოდებული მესამოცე წლების მოღვაწეთა განმანათლებელი მოძრაობა, მთელი თავისი ძალ-ღონით მიმართული უმთავრესათ იმ სულის შემხუთავ წესწყობილების წინააღმდეგ, რომელსაც ბატონ-ყმობა ეწოდებოდა და რომელმაც მრავალ მამულიშვილს აუღლევა გული და თავ-განწირული სიმამაცით გამოიყვანა საბრძოლველ მოედანზე. დასასრულ ეს ის დროა, როცა 1861 წლის მანიფესტი სამუდამოთ სპობს რუსეთში ბატონ-ყმურ მონობას. ჩვენში ჯერ კიდევ ბატონ-ყმური ურთიერთობაა გაბატონებული. როგორ უყურებდა მას მაშინდელი ჩვენი საზოგადოება ან მაშინდელი მოწინავე პირები, თუ ასეთები მაშინ ჩვენ გვებოდნენ?

მოგეხსენებათ, რომ საზოგადოების აზრის და შეხედულების გამომთქმელი ორგანო არის ერთი მხრით ქურნალ-გაზეთობა და მეორე მხრით მწერლები. პირველი ჩვენ ამ ნახევარი საუკუნის წინეთ არ გვებოდა, რადგანაც ვერც გ. ერისთვის «ცისკარს» და თითქმის ვერც ი. კერესელიძისას, პირველ ხანებში მაინც, ასეთ ორგანოთ ჩვენ ვერ ჩავთვით; ხოლო რაც შეეხება მწერლებს, ვერ ვიტყვით, რომ ჩვენში ამ დროებაში ისინი არ ყოფილიყვნენ, რადგანაც ეს ფაქტების უარყოფა იქნებოდა. მაგრამ, საქუხაროთ, იმათ არც ლიტერატურულ წერილებში და არც კერძო ბარათებში ბატონ-ყმობის შესახებ სრულებით არაფერი არ აქვთ ნათქვამი; როცა კითხულობთ იმ დროის ჩვენი მწერლების ნაწარმოებთ, ასე გეგონებათ, რომ მაშინ ჩვენში ბატონ-ყმობა სრულებით არ უნდა ყოფილიყოს. ამნაირათ არც ჩვენი ქებული მგოსანი ნ. ბარათაშვილი, არც ვახტანგ და გრიგოლ ორბელიანი, არც თვით გ. ერისთავი, რომელმაც, ბ-ნ მეუწარგიას სიტყვით, „სამსახური გაუწია ერის კეთილდღეობას“ და შექმნა „ახალი, კაცისთვის გულშემატკივარი, (?) სამოქალაქო მწერლობა“²⁾, და შემდეგ არც დ. ყიფიანი და არც დ. ბაქრაძე ბატონ-ყმობის შესახებ კრინტსაც არ ძერენ. ასევე ითქმის თვით ილია ჭავჭავაძემაც რომელიც სალიტერატურო ასპარეზზე გამოვიდა 1857 წელს, რადგანაც მისი ერთი ლექსი „ჩიტი“ ამ წლის „ცისკარშია“ დაბეჭდილი, და რომელსაც ბატონ-ყმობის მოსპობის შემდეგ არა ერთხელ მიუმაართავს ამ საგნისათვის. ამნაირათ, თუმც აქ ჩამოთვლილი მწერლები სრულ სიზუსტეს იცავენ იმ წესწყობილების შესახებ, რომელშიაც ისინი ცხოვრობდნენ, მაგრამ ჩანს, რომ თვით საზოგადოებაში ამ დროს დიდი მითქმა-მოთქმა, ლაპარაკი უნდა ყოფილიყოს ბატონ-ყმობის შესახებ. და ეს ასეც უნდა ყოფილიყო, რადგანაც ამ დროს ურთიერთ შორისი დამოკიდებულება მებატონებებსა და ყმებს შორის უმაღლეს წერტილამდე გამწვავდა, რის გამო გახშირდა მებატონეთა მთელი ოჯა-

ხების ამოწყვეტა ყმების მიერ, როგორც, მაგ., თ. დ. სუმიანი ბათაშვილების ქართლში და ერისთავების გურიისში. ჩვენში აზრს ამტკიცებს თ-დ ვახტ. ჯამბაკურ-ორბელიანის წერილი „ცისკარში“ ამ სათაურით: „უწინდელ დროს ბატონ-ყმობა საქართველოში“³⁾. ამ წერილის ავტორი ამბობს, რომ «საქართველოში მებატონეთა ყმა მონათ არ ითქმის, უწინდელ დროში მებატონე თავის ყმას შეილივით (!) ყურს უგდებდა და შეილის მსგავსათ გული ტკიოდა ყმისთვისო...»⁴⁾ თავის მხრით „ყმასაც მებატონე მამასავით უყვარდა, მამასავით შიში ჰქონდაო... უწინდელ დროში ყოველვე მებატონე იმას ცდილობდა, თავისი გლეხ-კაცი გაკეთებული ყოლოდაო“, და შემდეგ ასე ათავებს ავტორი თავის წერილს: „ჰეი, ჰეი! სოფელო, ეს არი წესი შენი?“ აქედან ჩანს, რომ ალ. ორბელიანი ძლიერ უკმაყოფილო უნდა ყოფილიყო იმ გამწვავებული მდგომარეობით, რომელშიაც იმყოფებოდნენ მის დროს ერთი მხრით მებატონეები და მეორე მხრით ყმები: ამ ორ მოწინააღმდეგე წოდებთა შორის ატეხილი იყო სასტიკი, სამკვდრო-სასიცოცხლო, ბრძოლა; და ძველი დროის მაგალითით მას სურდა გაეკიცხა ის მებატონეები, რომლებმაც არ იცოდნენ არავითარი საზღვარი თავის ქვეშევრდომების, ე. ი. ყმების დაჩაგრვაში და მიწასთან გასწორებაში. უკმაყოფილო აწმყოით, იგი იღვალს ეძებს წარსულში, როცა ბატონ-ყმობა, მისი სიტყვით, მამაშვილობა იყო. ამ ნაირათ თ-დ ალ. ორბელიანს არ მოწონდა ის უკიდურესი მიმართულება, რომელიც ბატონ-ყმობამ მიიღო განსაკუთრებით მე-XIX საუკუნის პირველ ნახევარში. რაც შეეხება თვით ბატონ-ყმურ წესწყობილებას, ორბელიანი მისი ნამდვილი მომხრე იყო, და ან კი სად ექნებოდა მას იმოდენი სულგრძელობა და ზნეობრივი ძალა, რომ იგი ამ წესწყობილების წინააღმდეგი გამხდარიყო და სხვა ვინ იქნებოდა მაშინ ჩვენში ბატონ-ყმობის წინააღმდეგი? ვის შეეძლო მის წინააღმდეგ ხმის ამოდება? ლიტერატურა, თუ ეს სახელი დაერქმევა იმდროდელ ჩვენ მწერლობას, იმავე მებატონეთა ხელში იყო, და საიდან შეიძლებოდა, რომ ეს უკანასკნელი თავისი თავის წინააღმდეგ ამხედრებულიყვნენ? თვით დაჩაგრული წოდების წარმომადგენელთ ჯერ კიდევ არ ჰქონდათ საშუალება თავი გამოეჩინათ მწერლობაში და ამ გზით საზოგადოებისთვის გაეცნოთ ყმების მდგომარეობა. მკითხველს კიდევ მოვავაზებთ, რომ ჩვენ მიხწეული ვართ ბატონ-ყმობის მიწურულ ღრეებში: ორი წლის შემდეგ იგი გაუქმდება რუსეთში და ამის შემდეგ გაივლის ოთხი წელიწადი და ჩვენშიაც ასე მოხდება. და წარმოიდგინეთ, რომ ჯერ კიდევ ჩვენ მწერლობაში არაფერი არ თქმულა ბატონ-ყმობის საწინააღმდეგოთ; ჩვენ მაშინდელ სახელოვან მწერალთათვის ასეთი კითხვა ჯერ კიდევ არ არსებობს. ამ დროს კი რუსეთში ბატონ-ყმობის გაუქმების საქმეს საკმარისათ დიდი ნაბიჯი ჰქონდა გადადგმული. საზოგადოებრივ მოძრაობას, რომელმაც თავი იჩინა განსაკუთრებით მესამოცე წლების რუსეთის ლიტერატურაში, და გლეხების არეულობათ რომ თავი დაეანებოთ, თვით მთავრობა ყირიმის ომში დამარცხების შემდეგ და-

²⁾ იხ. „ცისკარი“ 1858 წ., № 11.

⁴⁾ აქედან წამოვღა ზღაპარი ბატონ ყმობა ჩვენში მამაშვილობა იყო.

²⁾ იხ. თხზ. ერისთვისა, წინასიტყვაობა, გვ. XVII,

რწმუნდა, რომ არსებული წესწყობილების გაგრძელება პირდაპირ სახელმწიფოს დამხობას მოასწავებდა, და ამიტომ მედგრათ და უკანდაუხეველათ შეუდგა ბატონ-ყმურ ურთიერთობათა გაუქმებას. თუ როგორ უყურებდა რუსეთის მაშინდელი მთავრობა ბატონ-ყმურ წესწყობილებას, ეს ჩანს, სხვათა შორის, იმპერატორ ალექსანდრე II სიტყვიდან, რომელიც მან წარმოთქვა 1858 წელს შავისტოს მოსკოვის კეთილშობილთა საკრებულოს დარბაზში და რომელშიაც, სხვათა შორის შემდეგი საყურადღებო სიტყვები იყო: „სამწუხაროთ ჩემდა—ამბობდა იმპერატორი—ახლა მე არ შემძლია გითხრათ მადლობა. გასვით თქვენ, როდესაც ორის წლის წინათ ამისა, თვით ამავე დარბაზში გეუბნებოდით, რომ: „აჲ იქნება თუ გვიან უნდა შევუდგეთ ბატონ-ყმობის უფლებათა ცვლილებას და უმჯობეს ჩნს დაწესება მადლიან, ვაძრე ქვედან (сверху, нежели снизу)“. ეს სიტყვები მოყვანილია «ცისკრის» 1858 წლის უკანასკნელ ნომერში; ეს გარემოება საყურადღებოა მით, რომ სიტყვას „ბატონ-ყმობა“ თქვენ ვერ იპოვით აქამომდევერც „ცისკარში“ და ვერც სხვათა რომელსამე იმდროის ნაწერში. მაგრამ ეს გარემოება კიდევ სხვა მხრითაც არის საყურადღებო, სახელდობ იგი გვეუბნება, რომ თვით „ცისკრის“ რედაქტორი, ი. კერესელიძე, ბატონ-ყმობის წინააღმდეგი ყოფილა იმ დროს, თუმც ამას აშკარათ ვერ აცხადებს. ასევე ითქმის «ცისკრის» ერთ მაშინდელ თანამშრომელთაგანზე, სახელდობ „მოლაყბზე“ (ფსევდონიმი თ-დ მიხეილ თუმანიშვილისა), რომელიც ზევით მოყვანილ იმპ. ალექსანდრე II სიტყვების გამო „ცისკრის“ იმავე ნომერში ამბობს: „იმ სიტყვების წაკითხვაზე, ყოველი ჩემი გონება, სული და თითოეული ასო გარდაიქცა გრძობათ... ქართველნი!.. ჩვენი მეფე შედგომია იმისთანა საზოგადო კეთილ აზრს, რომელზედაც კვირობს მთელი ევროპა“⁵⁾. როგორც ხედავთ აქაც ყრუ პროტესტი ჩანს ბატონ-ყმობის წინააღმდეგ; ალბათ სხვაგვარი პროტესტი ან შეუძლებელი იყო საცენზურო პირობების გამო და ან ძნელი გასაბედავი თვით ავტორების მხრით.

მოსაუბრე.

(დასასრული იქნება)

შინაურ მიმოხილვა.

დასრულდა დაუსრულებელი კრება წერა-კითხვის საზოგადოებისა. შედგა ახალი გამგეობაც, რომელშიაც შევიდა სამივე პარტიის წარმომადგენლები და იმედი უნდა ვიქონიოთ, ახალი გამგეობა უფრო მეტი ენერჯით შეუდგება საქმეს. იმედი უნდა ვიქონიოთ, რომ ახალი ელემენტი ისე მალე არ მობერდება და ბებერ ახალგაზრდათ არ იქცევა, როგორც ზოგიერთ წინანდელ ოპოზიციონისტებს მოუვიდათ. ასეთ მდგომარეობაში ჩადგომას ჯობს სრულიად გამოეცალონ. ახალ გამგეობას მთელი ერთი წელიწადი აქვს წინ, სანამ ის კრების წინაშე თავის ნამოქმედარის ანგარიშს წარმოადგენდეს და მაშინ ვნახავთ, რას და როგორ მოიღვაწებს ეს განახლებული გამგეობა, როგორ სპარტლიანი გამგედლო-

ბით წარმოადგება საზოგადოების წინაშე და რამდენათ გაიმტკიცებს მის თანაგრძობას.

* *

არა მარტო ძველისა და ახლის შეტაკებით შეიქნა საინტერესო ეს გაქანურებული კრება. იგი საყურადღებოა ჩვენი ახალგაზღობის ერთი ჯგუფის ფიზიონომიის გამორკვევითაც. ეს არის ჯგუფი «ცნობის ფურცლისა», რომელსაც არ უნდოდა ძველს მიმხრობოდა, მაგრამ ვერც ახალგაზღობის არსებულ წრეს დაკავშირებოდა, პირ-იქით მის უფრო მტრულათ უყურებდა და ძველებთან მეტი საერთო ქონდა. მაგრამ, როგორც იცით, თვით მათი კავშირიც შემთხვევითი ხასიათის იყო, გახეთშიაც ემჩნეოდით შეუთანხმობლობა, და მოსალოდნელი იყო პრაქტიკულ მოქმედებაში კიდევ უფრო თვალსაჩინო გახდებოდა იგი და ასეც მოხდა. ჯგუფი ორ ნაწილათ გაიყო: ახალგაზღა ბებრები ბებრებს მიემხრენ, ხოლო ახალგაზღობის და დამოუკიდებლობის მსურველებმა ბებრების ანტაგონისტებს გაუწიეს ცალი ხელი, მეორეთი კი ესენიც ბებრებს ჩასქიდებოდენ, თუმცალა დამოუკიდებლათ კი მოქმედებდენ. რასაკვირველია, ეს შემთხვევა ჯერჯერობით ძალიან ცოტას გვეუბნება, მაგრამ თვით ეს დამოუკიდებლობის სურვილი და შემთხვევით აკიდებული ამხანაგების ჩამოცილებაც ღირს-აღსანიშნავათ მივგაჩნია და რამდენათაც მათი ფიზიონომია გამოირკვევა, იმდენათ უმჯობესია მათთვისაც და საზოგადოებისთვისაც.

პირადათ ჩვენთვის კი რამდენათ მარცხნივ დაიწევს ეს ჯგუფი, იმდენათ სასიამოვნოა, თუმცა ამის იმედი ჯერ ძლიერ მცირეა...

* *

ბებერ ახალგაზღობაში ყველაზე შესანიშნავი ამ კრებებზე ალ. მიქაბერიძე გამოდგა, ხოლო მწერლობაში მისი „alter ego“—ა. ყუმისთაველი. რასაც ბ. ყუმისთაველი „ივერიაში“ დაწერდა, იმას იმეორებდა ალ. მიქაბერიძე კრებაზე, რაც ბ. მიქაბერიძემ კრებაზე ილაპარაკა, იმას იმეორებს ბ. ყუმისთაველი და ასე და ამ რიგათ ისინი არიან ერთსულ და ერთგულ, ერთი არსება ორი სახით, ერთი თავი ორი ენით. იშვიათია ასეთი თანხმობა ჩვენ ცხოვრებაში და მით უფრო სასიამოვნოა, მაგრამ აქაც გვიმტყუნა ბედმა, და იჩინა თავი უთანხმოებამ. უკანასკნელ კრებაზე ალ. მიქაბერიძე ამტკიცებდა, რომ მეორე კრებაში მომხდარი არჩევნები უკანონოა, რადგან არა წევრებსაც (გ. ლასხიშვილს და გ. გძელი-შვილს) მიუღია მონაწილეობა და გარდა ამისა ერთმა წევრმა (ბ. ყ—მა) ორჯერ ისარგებლა ხმითო. კრებამ ყველა ეს განცხადება გააჩნია, მიიღო მხედველობაში წესდებაც და ყოველივე კანონიერათ იცნო. ბ. მიქაბერიძე მონაწილეობას იღებდა მსჯელობაში და არ განუცხადებია, რომ გადაწყვეტილებას არ დაემორჩილებოდა, ხოლო შემდეგ მონაწილეობა მიიღო თვით კენჭის ყრაშიც და მით სრულათ დაემორჩილა კრების გადაწყვეტილებას ე. ი. წინანდელი არჩევნების დაკანონიერებას, უამისოთ გაუგებარი იქნებოდა მისი მოქმედება, რადგან უკანონობაში მონაწილეობის მიღება სრულიად არ შეფერის ისეთ გაწვრთნილ ვეჰილს, როგორიც იყო გამგეობისთვის ალ. მიქაბერიძე. მაგრამ, მოგეხსენებათ, რა ძალა აქვს კენჭს და საარჩევნო ყუთს, რა ძნელია გული-

5) «ცისკარი», 1858 წ. № XII.

თადი მეგობრის გაზიარება და სწორეთ ანა ჩამოაგდო უთანხმოება და დააცილა ჩვენი „ორესტი და პილადი“: ა. ყუმისთაველი სრულიად არ ემორჩილება კრების დადგენილებას, შეუძლებლათ მიიჩნია „უკანონობის დაკანონიერება“ (იხ. ივ. 249), და თავგამოდებით იცავს „კანონიერებას“, იმ კანონიერებას, რომელსაც მისი მოლაპარაკე alter ego უნდა გაეყვანა გამგეობაში, მაგრამ ახლა გვიანდა და დაგვიჩენია მხოლოდ ვურჩიოთ ისევ თავის მეგობარს დაუბრუნდეს, მას გამოკითხოს დაწვრილებით, როგორ იყო საქმე და ის აუხსნის სხვათა შორის, რომ კრებას აქვს უფლება ზოგიერთი მუხლი წესდებისა განმარტოს, როცა იქ რამე ნათლათ არ არის გამოთქმული და ამის მიხედვით იმოქმედოს. სულის სიმშვიდისთვის ასე ჯობს და მხოლოდ ამისთვის ვურჩევთ „ნუ დაკარგავს ძველსა გზასა, ნურცა ძველსა მეგობარსა“ და კვლავ იყვენ ერთსულ და ერთგულ...

ჩვენი თავად-აზნაურობის სულის სიმშვიდისთვისაც ბევრათ აჯობებდა თავის სატეხათ და საგონებლათ ფული არ გამოჩენოდა. ტყუილა კი არ არის ნათქვამი—ქართველმა ფულის ყადრი არ იცისო და თავად-აზნაური ზომ ქართველზე უქართველესია, ნამეტურ ფულის მოხმარებაში. კიდევ ბედი, რომ ახალ მოპოვებულ წყაროს განსაზღვრული დანიშნულება აქვს, თორემ მთლათ დაკარგავდა თავს ჩვენი ბრწყინვალე წოდება. მაგონდება, რა გასაჭირი გაიარა ამ წოდებამ ორი-სამი წლის წინეთ, როცა მათ ბანკის თანხა დაუბრუნეს და ჯერ კიდევ ვერ მოუგვარებია საქმე, და ამ დროს მეორე თანხაც დაატყდათ თავზე. მაშინაც და ახლაც დიდ სამსახურს უწევენ ჩვენი გაზეთები რჩევა-დარიგებითი, მაგრამ უბედურება ის არის, რომ ყოველი „მკითხველი“ თავის პროექტს აწვდის, საუბედუროთ სწავლაც ბევრნაირია და ისევ იმ მდგომარეობაში ვარდება ბრწყინვალე წოდება, როგორშიაც ორი წლის წინეთ იყო. სასიამოვნოა, რომ პირველი თანხაც სწავლა-განათლების საქმეს უნდათ მოახმარონ და გგონია, შეირთებული თანხებით რამე საფუძვლიანი საქმის გაკეთებას შეიძლებს ეს წოდება, მაგრამ ჯერ სრული გამოურკვეველობა ეტყობა საქმეს და აშკარაა მხოლოდ ერთი: უფულობას მიჩვეული კაცისთვის ფულიანობა უფრო სამძიმო ყოფილა, და ვისურვებთ, მალე დაახწიონ თავი ასეთ მდგომარეობას.

ჩვენი დროის ერთ დამახასიათებელ მოვლენათ უნდა ჩაითვალოს თითქმის ყველა წრეებში შეგნებული საურთიერთო დახმარების საჭიროება. ერთმა ასეთმა საზოგადოებამ დაიწყო მოქმედება ამ დღეებში თფილისში; დაარსდა საზოგადოება, რომლის მიზანია დახმარება აღმოუჩინოს იმ პირთ, რომელნიც წერით ირჩენენ თავს, ე. ი. კანტორშიკებს, გადამწერლებს სხვა-და-სხვა დაწესებულებებში და კანცელარიებში და სხვ. და ჩვენ გვგონია, წინააღმდეგ „НОВ. ОР.“ თანამშრომლისა, ამ კატეგორიის პირებით უნდა განისაზღვროს ახალი საზოგადოების კლიენტურა, მასთან არაფერი კავშირი არ აქვს ბეჭდითი საქმის და სიტყვის მოღვაწეთ, რომელთათვის ცალკე არსდება საურთიერთო დახმარების საზოგადოება*), მაგრამ ეს სრულიად არ ამცირებს ახალი საზო-

*) სამწუხაროა კია რომ დღემდინ ვერ შეკრებილან—წესდების

გადოების მნიშვნელობას. გადამწერლები და საზოგადოებრივი კანცელიარისტები ყველაზე ბენაფი ხალხია, ყველაზე ნაკლებ არიან უზრუნველყოფილი ჯამაგირით და კიდევ ნაკლებ პენსიით. ერთი მხრით ამ მიზეზით და მეორე მხრით ზნეობრივ განვითარებას მოკლებულნი, წარმოადგენენ იმ უგვანო ადამიანის ტიპს, რომელსაც სიტყვა «კანცელიარისტი» საკმაოთ ნათლათ გვიხატავს, და ამაში ყველაზე ნაკლები წილი თვით უდევთ ამ ბედისაგან ჩაგრულ ადამიანებს...

† ლუკა ნიკოლოზის ქე ასათიანი.
(ნეკროლოგი)

ნოემბრის ცხრას, დილით, უცრათ გარდაიცვალა ბათუმის ქალაქის თავი ლუკა ნიკოლოზის ქე ასათიანი. განსვენებული ცნობილი იყო, როგორც დაულაღვი საზოგადო მოღვაწე. ის იყო ღარიბი აზნაურის შვილი სოფ. ქვიტირიდან. განათლება მიიღო ქუთაისის მაზრის სასწავლებელში. შემდეგ შევიდა ბაქოს ოლქის სასამართლოში მწერლათ, სადაც მან შემდეგში მიღწია სასამართლოს წევრის თანამდებობამდის. ბაქოდან ის გადაყვანილ იქმნა ქუთაისის ოლქის სასამართლოს უფროს ნოტარიუსათ. შემდეგში ამოიჩინეს ქუთაისის ქალაქის თავათ. ამ თანამდებობაზე დაჰყო მან თორმეტი წელიწადი და ამავე დროს იგი იყო ქუთაისის სათაზნაურო ბანკის ზედამხედველ კომიტეტის თავმჯდომარეთაც. შემდეგში ის კვლავ შევიდა სახელმწიფო სამსახურში საგუბერნიო მმართველობის მოთათბირეთ (სოვეტნიკათ). ერთი წლის შემდეგ ის აირჩინეს ბათუმის ქალაქის თავათ, ამ თანამდებობაზე დაჰყო მან 8 წელიწადი.

განსვენებულის პატივის საცემლათ ბათუმის ქალაქის საბჭომ გადაწყვიტა: დაწესდეს ლ. ნ. ასათიანის სახელზე თითო სტიპენდია ვაჟების და ქალების გემნაზიებში და საქალაქო სასწავლებელში, ეწოდოს ბათუმის ერთერთ ქუჩას განსვენებულის სახელი. ქუთაისის ქალაქის საბჭომ გადაწყვიტა დაიდგას ერთი ლოგინი თოფურის საავათმყოფოში განსვენებულის სახელზე და შემდეგისთვისაც იზრუნონ, რომ დაუვიწყარ ჰყონ მისი სახელი რაიმე საქველმოქმედო საქმით. გადაწყვიტეს აგრეთვე ქუთაისის ერთ-ერთ ქუჩას ეწოდოს განსვენებულის სახელი.

ბათომიდან განსვენებულის გვამი 10 ნოემბერს მოასვენეს ქ. ქუთაისში და აუარებელი გვირგვინებით შემკული წაასვენეს მის სამშობლო სოფელ ქვიტირში.

სხვა-და-სხვა ამბები.

ქ.-შ. წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების 11 ნოემბრის კრებას უნდა აერჩა გამგეობის სამი წევრი კანდიდატებათ და ერთიც სარევიზიო კომისიისა, ნაცვლათ ბ. ვ. სულხანიშვილისა, რომელმაც უარი განაცხადა. კრებას მოხსენდა აგრეთვე იაკობ გოგებაშვილის უარის განცხადება გამგეობის წევრობაზე, (რაც კრებამ მეტათ

პროექტის შესამუშავებლათ და საჭირო შეამდგომლობის აღქმას აგვიანებენ.

სამწუხაროთ მიიჩნია) და საჭირო შეიქნა მეოთხე წევრის არჩევაც. კრების დაწყებისთანავე ზოგიერთებმა (ახნაზაროვი, ა. მიქაბერიძე) განაცხადეს, რომ 4 ნომბრის არჩევნებში მიუღიათ მონაწილეობა ისეთ წევრებს, რომელთაც ხმა არ ქონდათ (ბბ-ლასხიშვილი და გძელიშვილი) ხოლო ერთს კი (ბ. ყაზახიშვილი) ორჯელ უსარგებლნია ხმითო. ყაზახიშვილის შესახებ გამოიკვია, რომ პირველ ჩამოვლახე მას გამოარჩენია ბათუმის სკოლის ყუთი და მეორეთ ჩასულა ამ ყუთში კენჭის ჩასადებათ. ეს დაამოწმა ბ. არ. ქუთათელაძემ და სხვებმა და მით დაკმაყოფილდა კრება. ბბ. ლასხიშვილი და გძელიშვილი არჩეული ყოფილან საზოგადოების წევრებათ 1896 წ., ხოლო რადგან ფული არწარუდგენიათ, წევრთა სიაში კანცელარის არ შეუტანია. თანახმათ გამგეობის განმარტებისა და წესდებისა, კრებამ კანონიერათ იცნო ამ პირების მონაწილეობა არჩევნებში, ხოლო მომავლისთვის დაადგინა, რომ ხმა მხოლოთ იმათ მიეცემა და წევრათ ის ჩაითვლება, ვინც ფულს არჩევისთანავე შემოიტანსო. შემდეგ მოხდა არჩევნები. გამგეობის წევრებათ აირჩიეს: კ. ჯაფარიძე (43—30) გ. ლასხიშვილი (48—25) გ. დეკანოზიშვილი (46—28) და არჩ. ჯორჯაძე (56—17) და სარევიზიო კომისიაში კ. მაყაშვილი. ამავე კრებაზე გაშვებულ იქნენ ს. ოცხელი, ჯვარიშვილი და ი. ალხაზიშვილი. ხოლო წინა კრებაზე ა. მიქაბერიძე (58—60) ა. ჭყონია (57—61) ივ. ზურაბიშვილი (52—66) ნ. ხიზანაშვილი (50—68) გ. ყიფშიძე (50—68) პ. სურგულაძე (43—75) ივ. გომელაური (52—66) ევ. გაბაშვილისა (50—68).

პირველ სხდომაზე წერაკითხვის საზოგადოების გამგეობამ აირჩია თანამდებობის პირნი: თავმჯდომარის ამხანაგათ—ნ. ზ. ცხვეთაძე, მდივნათ—ალ. სარაჯიშვილი, ხაზინადრათ—არჩ. ჯორჯაძე.

ამავე საზოგადოების სასარგებლოთ კონცერტი გაიმართება 22 დეკემბერს თფილისის „სობრანიეში“ კნენია ოლვა თადეოზის ასულის ქავჭავაძის თაოსნობით.

«კავკაზის» სიტყვით ბ. ლეონტოვიჩს შუამდგომლობა აღუძრავს, ნება მიეცეს ქ. ნოვოროსისისკში ყოველდღიური გაზეთის „Черноморское Побережье“-ს გამოცემისა.

პროვინციებიდან იწერებიან, რომ სახელწიფო საადგილ-მამულო გადასახადის გასაწერათ სოფლებში აზომეს მიწები საზოგადოების მიერ ამორჩეულმა პირებმა, მაგრამ რთდესაც პატრონებს დაურიგდათ სიები მიწის რაოდენობისა აღმოჩნდა, რომ მიწები კარგათ არ არის დაზომილი და გადასახადი მეტია შეწერილი, ვიდრე ეს კანონით ეკუთვნოდათ. ამის გარდა ბევრმა აქრა ვენახები, რადგან შეუშინდენ მეტის მეტათ ღიდ გადასახადს. მაგ. სოფ. ენისელში (თელავის მაზრა) ასე მოიქცა 20 კომლი.

შინაგან საქმეთა მინისტრის დადგენილებით, (11 ნომბრის დებემა), შეჩერებულ იქმნა ერთი კვირით გაზ. «რუსსკია ვედომოსტი», ხოლო გაზ. „Петербург. Вѣд.“ გამოეცხადა პირველი გაფრთხილება (16 ნომბრის დებემა).

სახაზინო გლეხები, უმაღლესათ დამტკიცებულ კანონით სარგებლობენ სახელმწიფო ტყიდან განსაზღვრული მასალით; ეს კანონი კარგახანია რაც დამტკიცებულია და ამ ყამათ რადგანაც ხალხი შესამჩნევათ გამრავლდა ამიტომ წინანდელი განსაზღვრული რაოდენობა ტყისა აღარ ყოფნის გლეხებს. ამისგამო რამდენსამე სოფლის საზოგადოებას მიუმართავს თხოვნით სატყეო დეპარტამენტისთვის, რომ მოუმატონ ზემოხსენებულ სახელწიფო ტყიდან განსაზღვრულ გამოსატან მასალის რაოდენობას კომლექულთა რაოდენობის მიხედვით.

ავთამყოფ მოწაფეებს, რკინის გზის ახალი წესით, ნება მიეცათ უფასოთ წავიდენ საქმიოთ დანიშნულ ადგილებში. მოწაფეს უფასო ბილეთი მიეცემა, როდესაც იგი წარადგენს სასწავლებლის მოწმობას.

ამ წლის პირველ იანვრიდან 4 ნომბრამდე ქალაქს შემოსვლია დასაფასებელი გადასახადი 345,3446 მ. 38 კაპ. გასულ წელს კი ამავე დროს შემოსავალი იყო 334,177 მ. 96 კ. ჯარიმა ამ გადასახადის დროზე შემოუტანლობისათვის ამავე ხნის განმავლობაში შემოსულა—17,823 მ. 84 კ.

ქიათურის ტენიკურ კურსებზე ეგზამენები 24—25 ოქტომბერს მოხდა. საეგზამენო კომისიის შეადგენდენ: ოლქის ინჟინერი, მისი თანაშემწე და ერთიც მარკშიდერი. ეგზამენი დაიჭირა 13 კაცმა. ამათგან 12 ქართველია.

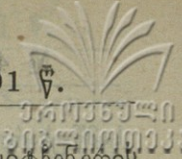
ბიბიეობათში (ბაქო) „ბაქოს ნავთის ამხანაგობის“ პრამისლებზე ცემს ნავთის შადრევანი, რომელიც მილიონ ფუაზე მეტ ნავთს იძლევა დღეში. ეშინიათ ცეცხლი გაჩენისა და ბევრი ქალაქში გადმოებარვა. ნავთის ფასი დასცა ამ გარემოებამ და ის ფერმები, რომელიც შადრევანებს მოელადენ, ზომებს ხმარობენ შეაჩერონ და დაავიანონ შადრევანის ცემა. ბევრმა მუშაობა შეაჩერა.

გამოვიდა და დაურიგდა ხელის მომწერლებს „ჯეჯილი“ წიგნი X.

რუსეთის ცსოგრება.

რუსტკის ქალაქის თვითმართველობას ფრად სასარგებლო ზომათ დაუნახავს, რომ სამოქალაქო სასწავლებლების მასწავლებლებმა დრო-და-დრო თათბირი გამართონ ხოლმე ქალაქში სწავლა-განათლების საქმის განსაუმჯობესებლათ. ამიტომ თვითმართველობას განუზრახავს, სატკოვის სამოსწავლო ოლქის მწრუნჯულს თსოკოს, ნება დაართოს სატკოკში პუდაგოგიური თათბირების შემოღებაზე.

ნიჟეგაროდის საგუბერნიო საკრობო მმართველობას განუზრახავს, შემოიღოს ყველა კრობათათვის საკრობო ბუკდვითი ორგანო, რომ ამით უფრო მჭიდრო კავშირი ქქონდეს ერთმანერთთან სსკა-და-სსკა კრობას. ამავე კრობის მმართველობას უნდა იშუამდგომლოს, რომ სამეურნეო იარაღებსა და მასინებს, რომლებიც სასჯავარ გარეთიდან შემოაქვთ, მთავრობამ ბაჟი ახადოს. თუ ეს შეამდგომლობა შეიწინაურეს, მთავრის სოფლის მეურნეოთათვის და განსაკუთრებით გლეხებისათვის უფრო შესაძლებელი იქნება გაუმჯობესებული იარაღების შექენა მიწის სამუშაოთ.

— ნ ნოემბერს ნიუნი-ნოვგოროდში ადგილობრივ საზოგადოებას სადილი გაუმართავს ა. მ. ჰეშკოვის (მაქსიმე გორკის) პატრონაჟით. სადილზე 125 კაცი შეესწოთა, სსკა-და-სსკა სკოლებისა და წმინდა წამომადგენლები. სადილის წინ წაუკითხავთ ადრესი, რომელსაც საზოგადოება აღტაცებით მიგებუბა. ნიუნი-ნოვგოროდიდან გორკი გამგზავრებულა უირომში.

— საგუბერნიო ერობის კრებაზე ჰერმში 1 ნოემბერს სმოსანს გრიბელს წინადადება შეუტანია, რადგანაც გლეხთა განთავისუფლების დღიდან ორმოცმა წელმა განვლო, ამიტომ დაკარსოთ მედივი საერობო კომისია, რომელმაც გლეხობას ოჯახური, პირადი, და ქონებრივი უფლებათა შენება უნდა გაუადვილოს. იურიდიულ ნორმებს, რომლებიც განაკებენ ადგილობრივი გლეხობის კონომიურ ცხოვრებას, ერობა დღემდე არავითარ უურადლებას არ აქვევდა, შენაშნა გრიბელმა, და უამისოთ ვი სახლის ცხოვრებისა და განთავების გაუმჯობესებისათვის ზრუნვა ძალიან უკრძდება.

— ჰერმშივე არსდება მუშათა საერთოერთო დახმარების ამხანაგობა. ადგილობრივ გახეთში უკვე დაბეჭდილია საზოგადოების წესდების პროექტი. საზოგადოების მიზანია, დახმარება აღმოუჩინოს თავის ნამდვილ წევრებსა და მათ ოჯახებს. საზოგადოებას ნამდვილ წევრებათ შეუძლიათ იყონ ჰერმის ფაბრიკა-ქარხნების მუშები.

— გალიციაში განუჩრასავთ, სასახლე თეატრი დაასრულან. დაითხებიან სსკა-და-სსკა პირებს, როგორც ტიპის თეატრი უმჯობესია იქნება და უმეტესობას საუკეთესოთ უტყენია ვარშავის სასახლე თეატრი, რომლის წარმადგენებსაც ორი წლის განმავლობაში 1 1/2 მილიონი ისეთი მანუშრებული დასწრება, რომლებსაც მანამდე თეატრზე არავითარი წარმადგენა არ აქონიათ.

ს ა ზ ღ ვ ა რ - გ ა რ ე თ .

ინგლისი. ზავის პირობები, რასაც კრიუგერს აწერდა ზოგიერთი გაზეთები, ტყუილი გამოდგა. ბურების დელეგატმა ვოლმარანსმა გადაცა ამსტერდამის კორესპონდენტს: არავითარი ზავის პირობები კრიუგერს არ შეუდგენია და სანამ ინგლისი არ აღიარებს ორივე რესპუბლიკის სრულ დამოუკიდებლობას, ზავის შესახებ ლაპარაკი მეტიაო. ინგლისის სამხედრო სამინისტრომ მოთხოვა კიტჩენერს, შეატყობინოს, ომის გამოცხადებიდან რამდენ ინგლისელს დაუყრია იარაღი და დანებებია ბურებსო. კიტჩენერს მალე დაუკმაყოფილებია თავისი სამინისტრო, მაგრამ მისი პასუხი არაფერი სანუგეშო გამოდგარა: ეს რიცხვი იმოდენა ყოფილა, რამოდენასაც სრულებით არავენ არ მოელოდა ინგლისში.

რადგანაც საფრანგეთიდან ვალდეკრუსოს კანონის შემდეგ იეზუიტთა ბერები ინგლისშიაც ბლომათ გადასახლდნენ, ამიტომ პროტესტანტთა კავშირმა უმაღლეს მთავრობას მიმართა და თხოვა: იეზუიტები უნდა ნელანელა განედენოთ აქედან და ინგლისში დასახლება აღეუკრძალოთო.

უმაღლეს სამხედრო წრეებში ხმა დადის: კიტჩენერი სამსახურს თავს ანებებს და აფრიკიდან ინგლისში ბრუნდებაო. წინეთ ამის მიზეზათ ასახელებდნენ უთანხმოებას კიტჩენერსა და მილნერს შორის, ახლა კი ამ-

ბობენ, კიტჩენერი ავით არისო. ამბობენ კიტჩენერის ალაგს გამილტონი დაიჭერს. გამილტონი ინგლისის ჯარში საუკეთესო გენერლათ ითვლება.

ამ ცოტა ხანში გამოაცხადეს ანგარიში ინგლისის მუშათა კავშირების მოქმედებისა 1900 წ. წარსულ წელს ტრედ-უნიონისტების რიცხვი ასულა თითქმის ორ მილიონამდე. კავშირებში მონაწილე ქალთა და ბავშვთა რიცხვი 60% ცოტა მეტია. კავშირები წლის განმავლობაში მატერიალურათ ეწვეოდნენ უსაქმოთ დარჩენილ მუშებს, ავთმყოფებს, მოზუტებულებს და ამან დიდი ხარჯი გამოიწვია. მიუხედავთ ამისა წარსული წლის გასულს კავშირებს დარჩენიათ ხელუხლებელი 3,767,000 გირვანქა სტერლინგი.

საზრანგეთი. პარიჟში დაარსდა «ქალთა ლიგა» იმ მიზნით, რომ ქალებს მონაწილეობა მიალეზიოს საფრანგეთის პოლიტიკური ცხოვრების მიმდინარეობაში. ლიგის წევრი კონსერვატიული მიმართულებისანი არიან და მომავალ არჩევნებზე ეცდებიან ვაათეორონ თავისი რწმენა-შეხედულების კანდიდატები. „ჩვენო, გამოაცხადეს ლიგის წევრებმა, როგორც ქალებს, გაჭირვებულნი გვებრალეზიან, მაგრამ უარეყოფთ სოციალიზმს, რადგანაც ის ღარიბებს მხოლოთ ატყუებს. როგორც საფრანგეთის ქალებს, ჩვენ გვიყვარს ჩვენი სამშობლო და ვითხოვთ, რომ მისი მართვა მხოლოთ ფრანგების ხელში იყოს. როგორც დედები, ჩვენ ვითხოვთ, რომ ჩვენი შვილების აღზრდა ჩვენს ხელში იყოს და არა მინისტრებისა და დეპუტატების ხელშიო.“ ლიგაში 500 ათასი ქალი ჩაწერილა პროვინციებიდან.

მთა-მადნის მუშათა დელეგატებისა და პარლამენტის კომისიების მოლაპარაკებამ ჯერ ვერაფერი გამოარკვია. თუმცა კომისიები არ არიან წინააღმდეგი სამუშაო დღის შემოკლებისა, მაგრამ პენსიებზე ჯერჯერობით ვერ შეთანხმდნენ.

აშსტრო-უნგრეთი. საქმეები იმგვარ არა ნორმალურ მდგომარეობაშია, რომ შესაძლებელია პარლამენტში საქმეების წარმოება სრულებით შეჩერდეს. ამიტომ მინისტრ-პრეზიდენტმა კერბერმა წინადადება მიცა სხვადასხვა პარტიების მეთაურებს, როგორმე მორიგდით ერთმანეთშიო. მინისტრს იმედი აქვს, რომ ამ გზით ბოლოს მოუღებს იმ ქიშპობასა და გამწვავებას, რომლებიც ეროვნულ ნიადაგზე აღმოცენდნენ. მაგრამ საეჭვოა, რომ ჩხელებმა მინისტრის იმედები გაამართლონ: ისინი ითხოვენ, ბოგეშიაში და მორავიის უნივერსიტეტში ჩეხური ენა ოფიციალურ ენათ იცნონ და სანამ მათ თხოვნას არ დააკმაყოფილებს მთავრობა, ისე მათთან მორიგება ძალიან გაჭირდება. ჩხელების მეთაურმა გეროლდმა გამოაცხადა: სანამ ჩვენს თხოვნას არ დააკმაყოფილებთ ჩვენი სამშობლო ენის შესახებ, მანამდე ობსტრუქციას თავს არ დავანებებთო.

ჩინეთი. ჩინელი დაწყნარებას არ აპირებენ. ხოანგის პროვინციაში შემდგარა ახალი ფარული კავშირი, რომელიც საშინელი ენერგითა და გამწვავებით მოქმედობს ევროპიელთა წინააღმდეგ. ჩინეთის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში ყოველი ოჯახი ვალდებულია, ამ კავშირში გაგზავნოს ერთი თავისი წევრი, წინააღმდეგ შემთხვევაში მას ჩათვლის კავშირი სამშობლოს მოალაპტეთ; ამგვარ ოჯახებს კავშირი ცალკე სიაში წერს

და შემდეგ ყოველგვარ შევიწროებას აყენებს, სასიკვდილოთაც აღარ ზოგავს. თუმცა იმპერატორის მიერ ედიქტია გამოცემული, რომელიც სასტიკათ უკრძალავს ყველას ფარულ საზოგადოებებში მონაწილეობის მიღებას, მაგრამ ახალი კავშირი იმდენათ ფანატურათ მოქმედობს, რომ ყველას შიში დასცა და ისინიც კი უერთდებიან მათ, ვინც გულში მათი წინააღმდეგი იყვენ და იმპერატორის ედიქტის მორჩილათ აღმასრულებელნი. უკვე სამოც-და-ათი სოფელი მიკედლებია ამ ახალ მოძრაობას.

გელგია. ბურების დატყვევებულ ცოლ-შვილთა უკიდურესმა მდგომარეობამ სოციალისტთა საერთაშორისო კავშირის ყურადღებას მიიზიდა, და უკანასკნელმა გამოაცხადა თავისი მოწოდება, რომლითაც იგი იწვევს თავის პარტიის წარმომადგენლებს, შეეკითხონ პარლამენტებში თავიანთ მართებლობათ, რა ზომების მიღებას ფიქრობენ სამხრეთ-აფრიკის ომის ბოლოს მოსაღებათ და რითი ფიქრობენ ხელი შეუშალონ დედა-კაცებისა და ბავშვების შიმშილით ამოწყვეტას. ასეთი შემადრწუნებელი სანახაობის ცქერა არ შეუძლია ჩვენ პარტიას უმოქმედოთ, ის უნდა დაეხმაროს ნეკლისელ ამხანაგებს, რომელნიც იცავენ ამ ბედკრულთ, მან უნდა მოუწოდოს მართებლობას ამ საქმეში ჩასარევათ, რათა ის მაინც გადაარჩინონ, რის გადარჩენაც შეიძლება, ხოლო საცა პარლამენტები არ არის და ამ გზით მოქმედება არ შეიძლება, იქ უნდა გაიმართოს სახალხო კრებები და დღიურ კითხვათ უნდა იქნეს დაყენებული სამხრეთ-აფრიკის ომი და იქაური სამხედრო ბანაკებია.

სამხრეთ-აფრიკა. კაპშტადტში მოგელიან ბურების თავდასხმას. სოგმერსეტიდან ცხენოსანი მილიციის უფროსი იუწყება, 200 მილიციონერმა ბრძოლაზე უარი განაცხადა ბურების მოახლოვებაზე და თუმცა ერთის მეტი დაქრილი არა ჰყავდათ, მაგრამ ბურებს დანებდნო. ლონდონიდან ოფიციალური ტელეგრამა იუწყება ინგლისელების ახალ დამარცხების შესახებ. ამბობენ, დევეტმა და დელარემ ისევ დააწყეს მოქმედება ბრძოლის ველზე. კიტჩენერის სამსახურიდან გამოსვლის შესახებ გავრცელებული ხმები არ მართლდება. ამბობენ, ის ომის გათავებამდე დარჩება აფრიკაში. გამილტონი მხოლოდ იმისი შტაბის უფროსათ დაუნიშნავთ. მარსელში მოვიდა ლუი ბოტას მიერ გამოგზავნილი გერმანელი—მეიერი. მეიერს მიაქვს წერილები კრიუგერთან. მეიერის სიტყვით, ბურების მდგომარეობა ძალიან კარგია, მათ ახლა 16,000 საუცხოვოთ შეიარაღებული ჯარის კაცი ყოლიათ. კიტჩენერი თურმე მეტათ მხეცურათ მოქმედებს; ვიზედაც ექვს შეიტანს თურმე, ყველას ხვრეტავს თოფით, გინდ ბური იყოს, გინდა გერმანელი და გინდა ფრანგი.

კორეის ჰონდენციები.

სოფ. კუხი (ქუთაისის მაზრა). ქუთაისის გუბერნიის მკაბრეშუქეთა ამხანაგობისაგან გამოწვეულ საქმეებს წინ მსჯელობის მაგიერ უკან სულა ეტეობა. კუხში აწსებულა აბრეშუმის საქსოვი ქარხანა ცუდ მდგომარეობაშია და უარესი დაქარბება, თუ ასე გულ-გრილათ დაუწეო ამხანაგობამ მისი საქმეების მიმდინარეობას ცქერა. ხეს. წერეთელი, რომელსაც

ამხანაგობისაგან მინდობილი ჰქონდა საქმის წარმოება, სრული ენერგიით ასრულებდა ამდენ სანს თავის მოკალებას, მაგრამ დღეს ისიც გულ-აღრუებით უეუტებს დაქვეითებულ საქმეს. ამხანაგობის მიზანი ის არ ყოფილა, რომ თავისი ვიბეები გაესქალებინა, არამედ ის, რომ მოსულ გ-ტრებისთვის მუქათათ არ ჩაუყარა ხელში აქაური ხალხის სიმდიდრე. წინა წლებში დატკ გლეხებსაც მოკება ჰქონდა და ამხანაგობაც კმაყოფილი იყო. შარშან კი უკვლავ მოკატრებმა იზარაღეს, რადგანც ბ-ნმა წერეთელმა ადგილობრივ ფასს საგმნობელათ აუწია, და თან ბერეი შარეი იყიდა; სასდგარ-გარეთ კი შარეის ფასი დაეცა. ამ გარეა გ-ტრებით, ძართლათ ამხანაგობამ იზარაღა, მაგრამ ეს შარადი შარაღათაც არ უნდა ჩაითვალოს, რადგანც თუ ამხანაგობამ შარადი ნახა, სამაგეოროთ მოკება სკდა წილათ ჩვენსაკე მეზობლებს ადგილობრივ ფასის აწევით.

იმედია, ამხანაგობა თავის გამოწვეულ საქმეს არ უღალატებს და ნაოთურ შემწეობას არ დაიშურებს დაქვეითებული საქმის გამოსახუნებლათ.

ილია ბახტაძე.

წმრილი ჟუთაისიდან.

5 ნოემბრის კრება ქუთაისის ქრონიკაში მორიგეობით ჩვეულებრივი იყო, ხოლო შინაარსით კი არა ჩვეულებრივი ხასიათი მიიღო. უპირველეს ყოვლისა აღსანიშნავია არა ჩვეულებრივი რიცხვი (32) დამსწრე ხმოსნებისა, რომელნიც ამ ხელათ წვიმიან-ტალახიან ამინდსაც არ შეუშინდენ. შეიძლება ამ მრავალ-რიცხოვნობას ხელი შეუწყო გარემო გარემოებებმაც, მაგ., თფილელ თანამომქმე ხმოსნებისადმი კრებებზე იმათი დაუსწრებლობის შესახებ მუდმივმა საყვედურმა; შეიძლება ზოგი მეტათ დაინტერესებული იყონ პირადათ ამ დღეს ზოგიერთ საკითხების გადაწყვეტაში, რის მაგალითს ჩვენ ქვევით დაინახავთ. რა თქმა უნდა, ზოგიც (სამწუხაროთ ჩვენდა უმცირესობა) ეტყობოდათ მართლიერების გზაზე მდგომნი, მიუხედავათ ურწმუნო თომებისა, გულ-ახდილ სჯაბაასს ეწეოდა და ქეშმარიტების გამორკვევას ცდილობდა. ასე იყო თუ ისე, კრება თავიდანვე საინტერესო შეიქმნა და სრულიად ამგვარ გარეგან შთაბეჭდილების მოულოდნელობაში ვიყავით, როცა ქალაქის თავმა ერთ ფურცელ ფოსტის ქალაღლზე დასტამბული განსახილველათ დანიშნული საქმეების სია აიღო, წაიკითხა მისი პირველი მუხლი: „სარევიზიო კომისიის მოხსენება ქალაქის გამგეობის 1898 წ. მოქმედების შესახებ“, და დარცხვენის კილოთი დაუმატა: „სამწუხაროთ არც დღეს შეგვიძლია ამ კითხვის გარჩევა, რადგან კრებაზე არ არის სარ. კომ. წევრი ბ. ფიფინოვი“. ამ „არ გამოცხადებას“ ბ. ქალაქის თავი ჩვენ მახსოვრობაში ნ—ნ-ჯერ იმეორებს და სწორეთ კი ჰქონიათ დასარცხვენი საქმე „ქალაქის მამებს“, როდესაც ერთ და იმავე საკითხის *) გადასაწყვეტათ ერთი, ან ორი კაცის შემყურენი არიან და ეს უკანასკნელნი, «მზით უნახავები» კი ლამლამობითაც

*) ნუ დაივიწყებთ, რომ ეს საკითხი ქუთათურთათვის ერთი უშესანიშნავესთაგანია; მან უნდა გამოარკვიოს ბ. ლოღლუასდროინდელ მმართველობის მოქმედება, აღნუსხოს, მოიწონოს თუ დაიწუნოს იმათი ნასაქმი, რაც მუდამ ასე აინტერესებდა ქუთათურ ნამადვილ თუ ცრუ მოღვაწის სახელის მატარებლებს...

კარინავერას გარეთ არ ცილდებიან, იციან რა, რომ უმა-
თოთ საქმე არ კეთდება.

ქალაქის სასწორების იჯარით გაცემის საკითხის გარ-
ჩევის დროს აღმოჩნდა, რომ ხმოსნებიც დიდ გაჭირებას
გრძნობენ სასწორების მოიჯარადრეთა თავგასულობისა-
გან და მეტათ გაცხარებული ლაპარაკობდნენ «ქალაქის
ყაფნებზე». იმათ აღნიშნეს, რომ წელს მაგ., დიდძალი
ყურძენი და ხილი იყიდებოდა ბაზრებში; მწონელები წი-
ნაღმდევ კანონიერი ტაქსისა, თავიანთ «ტაქსასაც» ხმა-
რობდნენ, ურემ ყურძენზე თითო ბათმანიან კალათის ყურ-
ძენს იღებდნენ და ასე ამგვარათ ბეგრავდნენ, როგორც
მყიდველებს, ქალაქის მხმარებელს, ისე გამყიდველ—სო-
ფლებს.

ქალაქის თავიც აღელებით, ამგვარ მოვლენის და
ფაქტების აღმწესხველთა გულის დასამწვიდებლათ შეპირ-
და მათ, რომ თუმცა დღემანდღამდე ქალაქის მართვა-
გამგეობაში ყოველგვარი უწყესობა სუფევდა, მარა ამიე-
რიდან კი ჩვენ ხელში სრული წესიერების და სამარ-
თლიანობის მოწმები იქნებოდა. ამას შეგვპირდა ქალა-
ქის მოურავი და ჩვენც ვუსურვებთ დაპირებულის გან-
ხორციელებას.

უარეს თავგასულობის მოწმენი არიან ქუთათურები
და მათი მზარეულები (რომელთა მოწმობა კიდევ კაი,
რომ ამგვარობაში მაინც მიანიხათ სარწმუნოთ) ქუთა-
თურ მეყასბეებისა. ტაქსა მათთვის მხოლოთ საყასბოს
კვლეების დაამაშვენებელი ფარატინია, და, თუ კვალში
ჩაუდევით და ტაქსით ხორცის ყიდვა განიზრახეთ, ერთ
ყასბისებურ ლანძღვით შეგამკობს და თუ მისი მუდმი-
ვი მუშტარი არა ხართ უხორცოთაც გამოგისტუმრებს.
ეს ხომ მათ ასე აქვთ პრაქტიკაში შემოდებული, მარა
ხანდახან თავიანთ მოქმედებას რომ ოფიციალური ფორ-
მა მისცენ, „გააშანშალებენ“ თხოვნას და საბჭოს თავს
შეაბრალებენ: საკლავები გაგვიძვირდა და ხორცზე ფასი
მოგვიმატეთ, თორემ გავკოტრდით, საყასბოები უნდა
დავკეტოთ. ხმოსნებმაც, იციან რა მათი არა ღეგალურ-
ი მოქმედება, იძულებულნი ხდებიან ყურათ იღონ მათი
ვედრება, ქალაქზე აღნიშნონ, ოფიციალური ხასიათი
მისცენ მათ ფულის მოხვეტის მადა-გახსნილობას და თი-
თო-ორი კაპეიკი მოუმატონ უკვე ქალაქზე არსე-
ბულ ნიხრს. ნ ნოემბრის კრებაზეც ასე მოიქცენ ხმო-
სნები და აგერ ამ შოკლე ხანში მესამეთ ნათხოვნი ნი-
ხრის მომატება ყასბებს დაუკმაყოფილეს.

ამავე კრებამ განიხილა ქუთათისის გიმნაზიის დირექ-
ტორის თხოვნა 15000 მან. სუბსიდიის შესახებ, რომელ-
საც ამ 15 წლის წინეთ დაპირებია ქალაქი, მარა დღემ-
დე «ენუქას ანდერძათ» დარჩენილა. აი ეს ანდერძი ერ-
თხელ კიდე გაახსენა მან ხმოსნებს ნ ნოემბერს.

მოიმდე მოურავმა აქაც დაიმედა სასწორკვეთი-
ლებას მიცემული ხმოსნები და ეს «ენუქას ანდერძის»
შესრულება მიაპირა ბანკში ქალაქის მამულის დაგირავე-
ბით გამოსატან ფულს, რომელზედაც ხაზინას თავისი
მხრით სხვა ვალების გამო «ზაპრეშენიე» დაუდევს. ასე
რომ, ვკონებთ „ენუქას ანდერძს“ კიდე გვარიან ხანს ერ-
ქმევა ეს სახელწოდება, რაკი „ქალაქის მამები“ სულ ქა-
ლაქის დახლში თავგების დაბუდებასა და დაცალიერებას
გვიჩინებენ ყურში...

დახლის დაცალიერებას მოახვიეს თავს ქალაქის
თვითმართველობაში რამდენიმე დაბალ მოსამსახურე პი-
რების დაჯილდოების საკითხიც. საქმე ის არის, რომ ამას
წინეთ ქალაქის მოურავს დაუთხოვნია სამსახურიდან რა-
მდენიმე დაბალი მოსამსახურეები: მელამპე, მეკაქკე, მხე-
ტელი და სხ., რომელთაც ზოგს 10, ზოგს 7 და ზოგს
ნ წელიწადი უმსახურნია ქალაქისათვის. რადგანაც წერი-
ლი ცოლშკილის პატრონები ვართ და უადგილოთ და-
გვტოვეთ, ამბობენ ისინი თავიანთ საბჭოსადმი მიმარ-
თულ თხოვნაში, დაგვიფასეთ ამდენი ხნის ნამსახური
და ერთხნობით დახმარება აღმოგვიჩინეთო. ზოგიერთე-
ბმა (სვანიძემ, დ. კვირკველიამ და სხ.) სამართლიანათ
მოითხოვეს გამგეობისაგან იმ პირების დათხოვნის მიზე-
ზები, რადგან თუ უმიზეზოთ არიან დათხოვნილი, ამგვა-
რი საქციელით ჩვენ ყველას დავაფრთხობთ და ჩვენ და-
წესებულებაში სამსახურს არც ერთი ხეირიანი მშრომე-
ლი არ ისურვებსო. მარა ქალაქის თავმა ამგვარი მათი
ცნობის-მოყვარეობა უკანონოთ, ალბათ შეურაცხყოფა-
თაც მიიჩნია და უპასუხა: «мы не обязаны доклады-
вать вамъ о причинахъ ихъ увольненія; вѣроятно,
были какія-либо причины, что уволили». და ეს «ка-
кія-либо» თურმე ნუ იტყვიოთ ზოგისთვის ის იყო, რომ
იმათი ალაგები გავაუქმეთო, რაც ივერულ ზრდილობია-
ნობის პრაქტიკაში ხშირათ იციან უფროსებმა უცროს
თვისის კოლეგების შესახებ და შემდეგ აღმოჩნდება, რომ
ეს «ადგილის გაუქმება» მართლაც ზრდილობიანათ არა სა-
სურველ პირის მოსაშორებელი სიტყვა-პასუხი იყო. და-
ნარჩენების დათხოვნის მიზეზების თქმა ქალაქის თავმა
მაინც არ ისურვა. ვერ წარმოგვიდგენია, რატომ უნდა
უმალავდეს გამგეობა საბჭოს წევრებს მაინც რაიმე თვის
ნამოქმედარს! ნუ თუ «канцелярская тайна»-ს აქაც აღ-
გილი უნდა ჰქონდეს?!

ხშირია ისეთი შემთხვევები და ზოგს ჩვენ ყურამდი-
ნაც მოუდწევია, რომ დათხოვნილი ბევრს ცდილობს და-
თხოვნის მიზეზის, თუ მიზეზების გაგებას, მარა მთხო-
ვნელს საცადისი უბრალოთ ჩაუვლის და უფროსების
„დღეს-ხვალისობის და ახლა არ მცალიან“-ის ძახილით
მათ თავი ბეზრდებათ სიმართლის გამორკვევაში. ამის მა-
გალითები, უეჭველია, ზოგიერთ ახლანდელ ხმოსნებსაც
ჰქონდათ გათვალისწინებული, როდესაც ასე დაქინებით
თხოულობდნენ ახლანდელი მოსამსახურეების დათხოვნის
მიზეზებს, მარა, ბოლოს ერთმა მაძღარმა და, უეჭველია,
ქუთათისის კასის სცალიერის კარგათ მცოდნემ ყასიდათ
იკითხა: „გვაქვს კი თანხა“-ო და, როცა ხმამალა უპა-
სუხეს «რასაკვირველია არაა»-ო, მაშინ ამაყათ და დაცი-
ნვის კილოთი დაასკვნა: «მაშ რაღაზე ლაპარაკობთ» და
ამნაირათ ლაპარაკიც კი მეტათ მიიჩნიეს რალაც სულ
60—100 მანათის სათხოვარზე, რაც შედგებოდა თითოს
ერთი თვის 15—25 მან. ჯამაგირისაგან და რაზედაც
მათ უარი ეყოთ 20 ს.ის უმეტესობით 11 წინაღმდეგ.

შემდეგ გაცხარებული ლაპარაკი გამოიწვია ოთხი
ხმოსნის წინადადება მწვანე ბაზარში საეპტრო ბუტკების
საქმის ხელახლა გადასინჯვის შესახებ, რაც ამ საკითხის
წინანდელ კრებაზე აჩქარებით გადაწყვეტოთ მეტათ არ ეპი-
ტნავათ. საქმის გადასინჯველები თხოულობდნენ, რომ
„ახლათ გაკეთებული და გამწვანეირებული“ მწვანე ბა-
ზარში მეხილეებისათვის „ბუტკების“ აშენების ნება არ

მიეცათ, რადგან ისანი ერთგვარ ფეხისალაგებათ ხდებიან; მათ გარშემო მუდამ დაბილწული, მოახრებული და ამყრალბულია ყველაფერი და მეორეც ეს „ბუტკები“ აქვევებენ ბაზრიდან სოფლის ხალხს, რომლებსაც განაცქალაქის ჩარჩ-ვაჭრები შამოსვლისათანავე ყიდულობენ კიტრის ფასათ სანოვაგებს და მერე მამასისხლათ ყიდიან მცხოვრებლებზე; მესამეც მეტის მეტი სივიწროვე ნებას არ გვაძლევს ამ ვიწრო მოედანზე „ბუტკები“ გავაშენოთ, ეტლით და ისე სასიარულო ასე შეეხუთათო.

გამგეობა, როგორც უფრო დანტერესებული ქალაქის დღევანდელ დაცალიერებულ კასაზე ზრუნვით, ბევრი ეტადა დაერწმუნებია ხმოსნები, რომ «ბუტკების» აკრძალვით ქალაქის დახლს 1200 მან. შემოსავალი მოაკლდება და ეს კი ცოტას არ ნიშნავს ჩვენთვისო. მე შემომივლიაო, თქვა ქალაქის თავმა, რუსეთის ყველა ქალაქები და ხელში მაქვს ყველა ამ ქალაქების ანგარიშები, საიდანაც ჩანს, რომ ქალაქებს მრეწველობის ამ დარგიდან დიდძალი, ათი და ასიათასობით შემოსავალი აქვსო. გამგეობის წევრმა ბ. გ. გველესიანმა საპოლიტიკო ეკონომიის მიწოდება და მოთხოვნების—კანონებითაც კი განუმარტა ხმოსნებს „ბუტკების“ საჭიროება მწვანე ბაზარზე, რათა იმათი კონკურენციით სანოვაგის გაიფუტა გამოვიწვიოთო, მარა ხმოსნების უმრავლესობა (20 წინააღმდეგ 12-სა) მაინც იმ აზრისა დარჩა, რომ „ბუტკების“ აშენების ნება არ მიეცეთ მეწვანე ილეებს, ამისათვის სხვა ადგილი შეიძინოს ქალაქმა და იქ გაუჩინოს იმათ ადგილიო. ამიტომ ამოიჩინეს კომისია (უმეტესათ ექიმებისაგან შემდგარი), რომელმაც უნდა განიხილოს ყოველივე წინანდელი დადგენილებანი ამ საკითხის შესახებ და ადგილობრივ დათვლიერებით გადაწყვიტოს საუმჯობესო გზა მწვანე ბაზარში ვაჭრობის საქმის მოწესრიგებისა.

(დასასრული იქნება)

სტუდენტის დღიურიდან.

20 ნოემბერი. ...«არსიდან ხმა, არსით ძახილი», ნამდვილათ ასეა ჩემს „კამორკა“-ში, არც წერილები, არც მომსვლკლები—ამხანაგები არ მაწუხებენ; ერთი მაინც შემოგნებდა ვისმე ან ავს მეტყოდა, ან კარგს; მეც ჩემი მხრით ჩემი დღიური ვარამით გავართობდი და იქნება გულზე ცოტა მაინც მომეშვებოდა. ან კი ვის მოძულებია თავი, რომ აქ შემოვიდეს? და მე თითონ აბა სად წავალ ამისთანა „მაისის“ დღეებში უპალტოვოთ და უკალოშოთ, თორემ ჩემ ოთახში ახლა ყოფნას ქვის კოდვა ჯობია. გარეთ უფრო თბილა ვინემ აქ. სულ ლოგინში როგორ გავატარო დღეები ტანთელმა კაცმა და, თუ ლოგინს მოვცილდი, იმისთანა თქვენი მტერს, მე რომ მომივა,—მართლა რომ სამუდამოთ ლოგინათ ჩავვარდები. დალოცა ღმერთმა, რომ სადილის საჭმელათ სასადილოში წასვლა აღარ მჭირდება, რადგან შინ ვიხდი „შვიდოულს“, თორემ მაშინ იქნებოდა ქოჩრის გლეჯა! დაღამდა კიდევ და, მგონი, ნაფთიც აღარ მაქვს, დილას შექარბაც თავი დამიკრა, გამომემშვიდობა და არ ვიცი, როდის მობრუნდება: ეს ოხერი, რაღა ახლა გამომელია ყველაფერი? სადაც არის გოგო შემოვა

და რა მიეცე ყოველივე ამის საყიდლოთ, როგორ დავშალო ჩემი ოქრო „არაფერიანი“? არ იტყვის, სული წმიდა ხომ არ არისო? შიმშილიც მე და ბნელაში ყოფნაც! მართლა, სახლის პატრონი—ქალი... დღეს უკანასკნელი ვადაა სექტემბრის და ოქტომბრის ფულის მისაცემი. სადაც არის ისიც შემოგ.ა.. ოცისთვის რომ შევპირდი, რომელი ჯამაგირის აღებას მოველოდი, მკითხოს კაცმა? კიდევ კარგი, რომ ამ სემესტრის ლექციების ფული, რომელიც ზაფხულზე ბავშბიდან ავიღე, ჩამოსვლისათანავე შევიტანე, თუმცა საქმელათ კაპეკი არ დამჩინია. ამ ხრით მაინც თავისუფალი ვარ. დიდი იმედით ვუყურებ ჩვენ მომავალ ქართულ საღამოს, რომელიც ზევ გაჩაღდება; იქნება მისი შემოსავლიდან ცოტა რამ მერგოს და წელიწადში ერთხელ მაინც გავსინჯო „წვნიანი“ რამ, ე. ი. ვისადილო და მისთან ცოტა რამ სახლის პატრონი — ქალსაც ვარგო.

10 იანვარი. ...პირველი სემესტრი, როგორც იყო, გავატარე, მაგრამ ამ მეორეს რაღა ეშველება! დღეები დღეებს მიყვება, თვეები თვეებს, ჩემს შიმშილს კი არაფერი ეშველა, სადაც წავალ თან მიმყვება, ეტყობა, ძლიერ შეეყვარებოდა; საფიქრალია, სამარემდინაც მიმაცილებს; აი ასე უნდა ერთგულება. ნეტა ამისთვის წაება-და მეფოსტეს, ასე მალ-მალ ნეტა ის მეჩვენებოდეს! საწყალი ჩემი წერილების ყუთი ერთთავათ დარაჯია, მეფოჩტეს ელოდება, მაგრამ მის ლოდინს დასასრული არ მიეცა. ეს ერთი ხანია; დედა-ჩემი არაფერს მწერს, ნეტა ვიცოდე, რა მოუვიდა, რატომ ცალიერი ბარათი მაინც არ გამომიგზავნა, თუ ტვირთიანი არ შეიძლებოდა?..

25 თებერვალი. ...აქ ჩემ შიმშილს გავუძლო, თუ იქ — დედა-ჩემისას, ეს უფრო მიკლავს გულს. „შმაო ბ... მწერს დედა-ჩემის ნათლული, ბარათი დაგიგვიანეთ, მაგრამ ჩვენი სოზარმაციის ბრალი არ ყოფილა, არამედ ჩვენი სიღარიბისა: ვერა ვიშოვეთ რა და ცალიერი ბარათი აბა, რათ გინდოდა! ამის ჯავრზე დედა-შენი ლოგინათ ჩავარდა, რისგამო, რასაკვირველია, თავის საქმელ პურსაც ვეღარ შოულობს, მასაც შენ უნდა უპატრონო აწი. ასე დატრიალდა ჯარა შენი ბედისა. ახლა სახლის უკანასკნელი ავეჯყულობა გაყიდა დედა-შენმა და, როგორც იყო, შევაგროვეთ ოც-და-ხუთი მანათი; ეს უკანასკნელი გროშია ჩვენგან. დაფიქრდი კარგათ, თუ რომ მანდ სტიპენდიის შოვნის იმედი არა გაქვს, ერთი-და დაგრჩენია—დაანებო თავი სწავლას და წამოხვიდე; თუ გააწყვე აქ რამე, ხომ რა კარგი, თუ არა და ჯანაბამდინ გზა ჰქონია ჩვენ მტრებს. ვიცი იტყვი: „როგორ მოგვუდო ჩემში სურვილი უმაღლესი სწავლის მიღებისა და როგორ შევეურიგდე ბედსო“. რასაკვირველია, ძნელია, ძნელი, მაგრამ ასეა ეს დაუნდობელი წუთის სოფელი, რას იზამ. ვისაც უმაღლესი სწავლა არ მიუღია, განა ის კი არ გარევია „ხალხში«, განა მას არ შეუძლია, საზოგადოების სასარგებლო წევრათ გახდეს? ასე ჩემო ბ... ველარაფერ იმედს გაძლევთ. დედა-შენმა ათასი კოცნა გამოგიგზავნა დედობრივი სიყვარულით და მას თან გამოაყოლა მის დამქნარ ლოყებზე რამოდენიმე ახლათ გადმოგორებული ცრემლი. შენი ვ...“. დედა-ჩემის ლოგინათ ჩავარდნა... მისი შიმშილი... ჩემგან სწავლის თავის დანებება... ოოხ, რა სასიამოვნო სიტყვებია! საწყალი დედა! როგორ ვუმწარებ ამ სიბერის დროს უკა

ნასკნელ დღეებს! ეჰ! რას იზამ, ასე მწყალობს ბედი! ჩემი აქედან ახლა წასვლა სამშობლოში უხერხულია, თუნდა იქ კიდევაც რამე ვიშოვო, ეს სემესტრი ხომ მაინც დამეკარგება. არა, ჯობია, როგორც იქნება, ეს წელიწადი აქ დავყო, თუნდა ქუჩის მათხოვრათ გადავიქცე, და ზაფხულზე უნდა რამ მოვაგვარო, ჩემი მატერიალური მდგომარეობა უნდა როგორმე გავაუმჯობესო...

20 მარტი. ...კაი ხანია თვალ-ყურს ვადევნებ ჩვენ ქართულ ჟურნალ-გაზეთობას და, როგორც ვხედავ, ყველა მათგანი ცდილობს, რომ რამე მოაგვაროს ქართველ ღარიბ სტუდენტების დასახმარებლათ; ზოგი რა ზომებს ურჩევს საზოგადოებას და ზოგი რას. ცოტა არ იყოს, იმედი მომეცა, ესეც კარგია, უიმედო სიცოცხლე სიკვდილის თანასწორია. ვუსურვებ, სიტყვა ძათი არ დარჩენილიყოს სიტყვით მლალადებელისა უდაბნოსა შინა...

15 მასის. ...მადლობა აღლახს, რომ ეს წელიწადი ასე თუ ისე გავლიე მშვიდობით. ახლა გავუდგები გზას სამშობლოსაკენ, რომლის ბუნებაც მაგნეტიულის ძალით იზიდავს თავისკენ არა თუ თავის შვილებს, უცხოელებსაც. იქ ძეგნება ბედნიერება ოო თვე ნახევარს ნათესავებში ყოფნისა, სადაც ძივცემ ხოლმე ყოველ დღიურ მთელ «ხალკს» იმ ბატონს, რომლის ბრძანებაც უარის უთქვლათ ასრულებს ყოველი ცოცხალი ორგანიზმი. დიახ, ზეგ თუ ზეგის წიხ ძგზავოოა...

5 ივნისი. ...ЭТО ПУТЬКИ. ჯერ იყერი დრო მაქვს წინ, ორი თვე ოო წელიწადს უდღის ჩემთვის, აქეთ ვეცემი, იქით ვეცემი და ამ ხანში ომდ აოაყეოი გამაგზავნაო, აო ძეიოლეოა. მართალია, შეუბნებიაო, პროტექციაო საჭირო ძაკისთანაო საქმეძიო, მაგოამ ძე ეს არ ძჯერა და ვნახოთ, გავიტან ლელოს თუ არა. რას მიქვია პროტექცია! ვახა ძე არ ძეიძლია, ავუხსნა და დავუსაბუთო ხათლათ ჩეი მდგომარეობა, ვიხც უნდა იყოს იგი, და თუ ღიოსი ვიქნები, რატომ არ მოძაქცევს ყურადღებას?

14 ივლისი. ...ჯერ-ჯერობით უნუგემოთ მიდის ჩემთვის ეს ზაფხული. როგორც ვხედავ, იძედები მიცრუვდებო. თითქოს ძალა აღარც კი ძეძვეს, გული ნელ-ნელა სასოწარკვეთილებისაკენ ძიილტვის. თან-და-თან ვრწმუნდები, რომ, როგორც მეგონა ან როგორც უნდა იყოს, ისე არ ყოფილა მოწყობილი ცხოვრების ავკარგი. ვრწმუნდები, რომ პროტექცია ყოფილა ქაზრაკი ყოველი წარძატებისა და არა სხვა რამ. აქ უხედიოეთ მაგონდება სიტყვები ერთი ჩემი ამხანაგისა: სამძობლოში რომ დაბრუხდე, ეცადე პროტექცია იშოვო, თორემ უამისოთ მიხახს ვერ ძიახწვეო. მართლაც რომ ასე ყოფილა! მაგრამ ბობოლების ნაცნობობა, რომელზედაც აღმოცენდება ხოლმე პროტექცია, როგორც ნოყიერი მიწის ნიადაგზე პურის მარცვალი, ჩემზე მწყურალათ არის; მე საიდან მექნება ამის ბედნიერება ვილაც „უმნიშენელოს“, ლატაკს! ვნახოთ მომავალი რას შეტყვის...

4 აგვისტო. ...ასე გასინჯეთ, ჩემი სტუდენტ-იურისტობაც დამაბრკოლებელ ძიზეზათ შემეჭხა. უპირველესათ ყველგან და ყველა იმას მეკითხება, რომელ ფაკულტეტზე სწავლობო, და ჩემი პასუხის შემდეგ ცხერი გვერდზე მიაქვს. „ჰო, მესმის, საექიმო ფაკულტეტზე რომ იყო ან სხვა სპეციალურ სასწავლებელში სწავლობდეო“... არის ხოლმე პასუხი. ჩანს, იურიდიული

განათლება აღარ ყოფილა საჭირო ჩვენში. მაშინ უნდა არხივში უნდა მიბრძანდენ. რატომ? ეს კი აღარ ვიცი. ან კი რა საჭიროა აზრის დასაბუთება, როცა ისეც ოქროს ფასათ იყიდება! საჭიროა, ამ ფასათვე იყიდონ მომავალმა სტუდენტებმა, რომ ისინი მაინც აცდენ „გზასა შეცდომისასა“ და „გზასა განსაცდელისასა“. ახია ჩემს თავზე, რაც მომივა! რათ არ შევასრულე მამიჩემის სიკვდილის დროს დაბარება: «შვილო, დოხტურის ან ინჟინერის ნაწილზე შედი, თუ გინდა, რომ»... აქ აღარ დააცალა უღმობელმა სიკვდილმა აზრის დათავება. ადვილი შესაძლებელია, უნდოდა სათქმელათ: თუ გინდა, რომ სტიპენდია იშოვოო. მაგრამ შეიძლება, უფრო რასმე საგულისხმოს მეტყოდა, რომ დაცლოდა, ერთი სიტყვით, ბედნიერი კაცი ვიქნებოდი, რომ მამაჩემს კიდევ ცოტა ხანს მაინც ეცოცხლა, ავცდებოდი მაინც იურიდიულ ფაკულტეტს და მაშინ მაინც საზოგადოების თვალში ნამდვილი სტუდენტი ვიქნებოდი. სასაცილოა, რომ ჩემი გულის სიმები საამისოთ იყოს მოწყობილი...

15 აგვისტო. ...სრული უიმედობა... მთელი ზაფხულია გზაში გავატარე, ამ დავიდაობას მოვუნდი, მაგრამ მარილიანი სიტყვაც ვერავისგან გამოვიტანე, თორემ მარილს ვინაჩიოდა! იყო ხოლმე ყველაააგან უარი იანვრის ქარზე უფრო ცივი და გულის გამპობი. უბრალო საღამოს გაძარტვაც არ მოხეობდა ჩემთვის. ან რითი მოხერხდებოდა, ამისათვის ხომ ვინძე ბობოლას ცოლის ნაცნობობაა საჭირო და მე ამ ბედნიერებასაც მოკლებული ვარ!..

ვინ-ქანი.

მსინიურ და სოციალურ მოვლენათ თანდათანობაზე.

(გაგრძელება.—იხ. № 46).

როდესაც „კამატალას“ ავტორმა თავისი შესანიშნავი ძეგნაერული ხაწარძები ბუხებისძეტუველს დაჩვიხს გაუგზავნა, უკახასჯედიდახ ძეძდეგი მავუნა ძიილე: «1 ოქტომბერი 1873 წ. ძოქვალეო სელძქაივეე! ძაღეობას გიძღვებით მატავის-ცემისათვის, რომელიც გაძიეოთ თქვენ ძიეო „კამატალას“ გამაგზავნით. გულისთ ძქადა, ძეუი დიჩსი ვეოფასეოი საწქარის, ესე იგი, უფრო კაგათ ძესძაღეს ღრძა საძეურნეო გითსეუბი. თუძცადა ჩეკ ვეკევეთ სხვა-და-სხვა ძსარეებს, ძავრამ, ძე ვეიქარბ, ოჩხავე ძოქადიხეგული ვართ გაგაგრძელოთ ცოდხა, რომელიც, საბოლოოა, სელს ძეუწეობს ვანობროიის კეთილ-ღღეობას» *).

ეს წერილი ხათელს ავეხს იმ კითხვას, თუ რამდენათ მოძსადეგული იეო დაჩვიხი პოლიტიკო-ეკონომიურ თეორიებში. გატანებელია ძხოლოთ ბიოლოგიური განხების კვლევა-ძიებით, რომელსაც ძქწირა მთელი თავისი სინტონლე, დაჩვიხმა ვერ ძესძლო ღრძათ ჩაკვირეუბოდა ხაღხთა ისტორიულ განხითარებას და ძტეიციეთ აღეუსესა ძისი პირბები. ამავე ძახეძძა, ესე იგი, სრულიათ გაუცხოებლობამ ეკონომიურ ძეგნაერებასთახ და უეურადღებობამ ტენხიეურ ძსარისადმი ძეიევახეს ძრავაღნი ეოლეუციოხისტ-ბუხებისძეტუველი ძეცთოძაძა, რაცა იმათ ძოიქადიხეს დაივისის თეორიით სოციალური სტრუქტურის შესწავლა. ძარტოთ დაჩვიხის განხებით გაუგებაჩია როგორც ადამიანის წარმოშობა ცნოვეუ-

*) Научное обозрение 1898 г., Воспоминания Эвелинга.

ბიდან, ისე მთელი კაცობრიობის ასეთი სოციალური და სუ-
ლიერი განვითარება. მხოლოდ ეკონომიური მატერიალიზმი
ავსებს ამ დანაკლისს და მეცნიერულად ხაზს უსვამს ერთი მხარის
ისტორიის სხვა-და-სხვა მომენტებს. ეკონომიური მატერია-
ლიზმი ამ გზით აუცილებელ დამატებას წარმოადგენს იმ ფი-
ზიკურ მატერიალიზმის რომელიც ბუნებისმეტყველს დაწინას
გაყვას ორგანიულ არსებობას წარმოშობის ისტორიაში. რომ
ნათლად წარმოვადგინოთ ეკონომიურ მატერიალიზმის არსე-
ბითი მოძღვრება, საჭიროა გათვალისწინება გეგმის იდეა-
ლისტურ შესაძლებლობას საზოგადო ეკოლოგიის, რა სწავ-
ლასაც ფართო გავლენა ჰქონდა მარქსის და ენგელსის მატე-
რიალისტურ თეორიების შემუშავებაზე.

გეგმის აზრით, სინამდვილეს (ДѢЙСТВИТЕЛЬНОСТЬ)
სისიტუა არის აბსოლუტური იდეის თვით-განვითარება. ასე-
თი თვით-განვითარება სდება დასაწყისით, ესე იგი, ნიუ-
თონის, გრძობების და წარმოდგენის ადგილი ბუნებაში უჭი-
რავთ იდეებს, რომელნიც იმათ შინაარსს შეიცავენ. «დასაწყ-
სით, ამბობს გეგელი, წარმოდგენს მეცნიერულ პროცეს-
სის მოძრა სულს და ის ერთადერთი პროცესია, რომელი-
თაც შეაჩვენებს იმპაქტიური კავშირი, აუცილებლობა მეცნიე-
რების შინაარსში და რომელიც, საზოგადოთ, შეიცავს ტემ-
პარობას». ადამიანს ჰგონია, რომ ნიუთონი ისე ვითარდება-
ან, როგორც ბუნებრივი საგნები, სოლო, გეგელის შესაძუ-
ლობით, ვითარდება ანა-ნიუთონი, ანამედ მათზე შემეცნე-
ბანი, რომლებშიდაც ნიუთონი შედიან იდეალურ სახით. გე-
გელს სწამს არა რეალური, არამედ იდეალური განვითარება-
სე, როგორც ის ამბობს, რეალური არსებობს. მხოლოდ
როგორც განვითარება იდეალური. გეგელის აბსოლუტური
იდეალიზმი სდება უფრო გასაგებათ, როცა ის ღაზარაკობს
სუფიერ არსებობას წარმოშობის შესახებ. «ბუნებას, ამბობს
გეგელი, შეიძლება შევხედოთ როგორც საფურცლების განვი-
თარების სისიტუას: თვითუფა შემდეგი საფურცელი წარმო-
დგება წინა-უფილიდან და წარმოდგენს უახლოეს ტემპარო-
ბას იმ საფურცელს, რომელიცადაც ის მოძღვრებას. მა-
გრამ ეს არ შეიძლება გავგოთ ასე, ვითომც შემდეგი საფე-
რეა ბუნებრივად გაძალოდეს წინაარსებულ საფურცელს.
ის წარმოდგება მხოლოდ სუბიექტიური იდეის განვითარებით,
რომელიც ობიექტიურ ბუნების საფურცელს შეადგენს. გარდა-
ქმნა მხოლოდ თვარება შემეცნებას, როგორც ასეთის, რად-
განაც განვითარება მისი ცვლილება. დასაწყისით შემეცნება,
რომელიც გზას უჩვენებს განვითარებას, არის მისი სუბიექ-
ტიური შინაარსი. ახრ-გნობა უხდა ურადობადეს ასეთ ბუნ-
დობას წარმოდგენას: შეცდომა გრეთ, წოდებული, წარმოშობა
შეცხარება და ცხოველთა წყლისაგან, სწავლა, ვითომც უფრო
განვითარებულნი ორგანიზმები წარმოდგებას ხაკლებ განვი-
თარებულთაგან და სხვა».

ამ გზით, გეგელის დიალექტიური მეთოდში არის რა-
დაც ღრმა, ძლიერი შემეცნება. ის განუყოფელი შემდეგ მო-
ძრაობის წარმოდგენასთან, შემდეგ ცვლილებასთან, შემდეგ
ეკოლოგიასთან. როგორცადაც უხდა შევხედოთ გეგელის ფი-
ლოსოფიას, არ შეიძლება არ დავუშვათ მისი ძლიერი გავლენ-
ის აზროვნების უკვლას სფერაზე, მეცნიერების უფიერ გვარ
დაკვზე. «თითქმის უკვლას შესანიშნავი შემეცნება ფილოსო-
ფიის ისტორიაში, ამბობს გარტმანი, მომდინარეა გეგელის
შემეცნების მიერ. უფლებას მეცნიერებამ თავისი განვითარე-
ბა მიიღო გეგელიდან. ვულტურის ისტორიაში და თანამედ-
როვე პროლიტიკურ მეცნიერებაში გეგელის შესაძლებლობა ის-

ტორიასედ გახდა განსაზღვრულ ფაქტორათ და, შეიძლება,
დაბეჭოთებით ითქვას, რომ გეგელის ფილოსოფიის ძალად
შესტანა თანამედროვე მეცნიერებას შუა-ულ ცხოველებში, გა-
რდა საბუნებისმეტყველო საგნებისა. მაგრამ იქაც დაწინასმის
გაჩნა უნდა ჩაითვალოს გეგელის გამარჯვებით, ამასვე ამბობს
ტენი, რომელსაც იდეალიზტურ ფილოსოფიასადაც შევხედოთ
მიგერძობა შეაწამოთ. ეკონომიურ მატერიალიზმისათვის გეგე-
ლის ფილოსოფიას გარდამწყვეტი მნიშვნელობა ჰქონდა. თვითონ
თეორია მოწოდებულია მარქსის და ენგელსის მიერ, ესე იგი,
იმ პირობით, რომელნიც ითვლებოდენ მარქსისე გეგელი-
ნელებათ. მათი ასალი სწავლა, ასე ვთქვათ, გამადა გეგე-
ლის მეთოდთან და მხოლოდ იმათ მატერიალური საარჩე-
ლი დაუფეს გეგელის ფილოსოფიას: შინაგან შესიკვალის
ეკონომიკათ, იდეა-მატერიალურ ცხოველებათ. თეორიის წარ-
მოშობებებიც არ უარყოფენ ასეთ კავშირს. «საქმე მიდიო-
და ამ გზით, ამბობს ენგელსი, რომ დაწინასმენებულყოფით
გერძოთ იმაში, რაშიც მე არ ვეჭვობდი, რომ ბუნებაში მრავ-
ვალ გვარ ცვლილებათა მოვლენებზე დგანან იმავე მოძრაობის
კახონები, რომელნიც განგებენ ისტორიულ შემთხვევებს,
იგინივე განვითარების კახონები, რომელნიც წარმოდგენენ
შემეცნებულ მათს კაცობრიობის სუფიერ განვითარებაში
და თანდათან შედიან საღისე შეჩნებაში, ერთი სიტყვით, გა-
ნონები — საზოგადოთ გათვალისწინებულნი გეგელის მიერ, მა-
გრამ მასტიკურ ფორმით. და ჩვენს მიზანი იყო ამ კახონების-
თვის მისტიკური განი შემოვვეძრო და გეგელიმარტა მარტივით
და ნათლათ». მერე ადგილას: „დაიდა დაწლი გეგელის იმა-
ში შესაგება, რომ მან ვრცლათ დაგვისატა მთელი ბუნებრივა
და სუფიერი ქვეყანა — როგორც პროცესი და სცადა ეზოჩა
მათი მოძრაობის და განვითარების დაფარული კავშირი... ის
ტარძობება, რომ გეგელმა ვერ გადასტრა თავის ვითსვა, მა-
ინც არ ჩრდილავს მის მნიშვნელობას, რომელიც შეადგება
თვითონ ვითსვის შესაფრათ დაყენებაში“.

ტენისიკური ორგანობები, რომლის შემწობით ცხოველე-
ბი ასრულებენ მრავალ გვარ ფუნქციების, როგორც, მაგალი-
თათ, ფესობით მიდი-მოდიან, რქებით მტერს იგურებენ და სს.,
წაავვენ ნამდვილ ტენისიკურ ახრადებს. შირველი ახრადი, რო-
მელიც მოშორებული იყო თვითონ მომქმედ სუბიექტს, იქნე-
ბოდა ქვა. ესლაც ზოგიერთი მიმინები, როცა იმათ კვლის
გატება უნდათ, ქვას მიმართავენ. ქვადან ის დასკვნა გამოდის,
რომ შირველი ფილი ადამიანაც სმარობდა ქვას და ამ აა-
რადის ვარჯიშობას შესაფერი ცვლილება უნდა გამოეწვიო, მის
ფიზიოლოგიურ აგებულებაში. მაგალითათ, როდესაც ის ქვის
სროლას მოიწადინებდა, მის ტანს ვერტიკალური მდგომარე-
ობა უნდა მიეღო და თავიც მდლა აწია, რომ სულებით
უფრო მარჯვეთ გაეშვა ქვა და თვლებიც გარვევით ეკვერბია
გასროლილი ნივთისათვის. მუტს ცვლილებას ადამიანის ტან-
ზე მოახდენდენ სის ტოტები, ანუ ჯოხები, მეტადრე იმ შემ-
თხვევაში, როცა ის მტერთან ბრძოლას ეწოდა. ამ რიგათ
შეიძლება ითქვას, რომ მაიმინის დასრლილი ზურვი წამოიწია
ასეთი ახრადების შემწობით. ტანის ასაღმა მოყვანილობამ
გამდიერა ტენისის და უმაღლესი გრძობების მოქმედება.
შეგრდის გამართვით საშუალება მიეცა ფილტვებს ზომიერათ
გაეწესრიგებია ჰაერი, სოლო სასუნთქე მიღის გაუმჯობესო-
ბით დაწყო ენის თან-და-თან განვითარება.

ფიზიკურ განვითარებასთან ადამიანს შეუმუშავდა ზსინიუ-
რი ცხოველებაც, მაგრამ ამ შემთხვევაშიც უმთავრეს მომქმედ
ფაქტორათ უნდა ჩაითვალოს ისევე ის ტენისიკური ახრადების

სმარება. დღონ ლებოკმა, დარკინმა და იუმა თავისი გამოკვლევით დაამტკიცეს, რომ ცხოველებს, თუმც ურთობ მართლაც ადამიანთან შედარებით, შეუძლიან მსჯელობა იქონიონ გარკვეულ მოვლენებზე, მათაც აქვს რაიმე დენივე ხარისხამდე მოსახსრების ნაჭი, მაგრამ ყველა ამასთან მათ გონებას აკლია ის უმთავრესი თვისება, რომელიც ახატება აზროვნობის ლოგიკურ პროცესში და რომელიც შეადგენს მხოლოდ ადამიანის ტვინის ვოთინილებას. „გაცს, ამბობს ბებელი, შეიძლება ვუწოდოთ მოასრე ცხოველი, მაგრამ ცხოველს აჩას დროს არ დაუძახებენ არა-მოასრე ადამიანს“. საიდან შეიძინა ადამიანმა ასეთი ხიჭი? ამის შესახებ, ერნესტ კანტის შესვლადებით, უნდა ვეძიოთ შრომის იარაღების შემოღებაში და იმ დროს გავლენაში, რომელსაც უკანასკნელი ასდენს ადამიანის აზროვნობის პროცესზე“. „სელოვნიერ ნაწარმოებთა გაუმჯობესება, ამბობს ის, იყო პირველი მიზეზი, რომ გაცი ლოგიკურ შემეცნების მტარებელ არსებთ გარდაქცეულიყო“. იარაღის შემწეობით ორგანიზების მოქმედება სისწორით გადაეცემა ხევის გრძობას, სოლო უკანასკნელი გონების უმთავრესს წყაროს წარმოადგენს. თვალს ხედავს, რომ ერთი საგანი მოქმედობს მეორეზე და აქედან დგება საფუძველი მოკვლევების ძეგნიერულათ ძეგნიების, მათ შორის ბუხებრივ დამოკიდებულების და, საზოგადოთ, ყველა იმის, რაზედაც შემდეგში პროგრესიერულათ აშეხდენ ხსენების, სელოვნიების და საზოგადოებრივი ურთიერთობის სისტემები. აქ ჩასახსნა ადამიანის გონებაში ლოგიკურათ შეგნებული გარჩევა «მე» და «არა-მე»-ს შორის და ამ წყაროდან მიიღო თახ-და-თახი გავითარება. მრამდამ შემეცნა ობიექტიური ეხა, რომელიც ზირველათ ცხოველების გაურკვეველ სძებს წარმოადგებდა. სიტუვა — ეს სელოვნიერი, უმადლეს წერტილამდის ასული ტენხი-გური საძეალება, რომელიც ესლა უადრეს ფილოსოფიის იდეების გარკვეან ფორმას წარმოადგებს, პირველათ მამის წარმოითქვა, როცა ეკონომიურმა პირობებმა შეუკავშირეს ერთი ადამიანი მეორეს და საწარმოო იარაღების სძარბამ ოსტატურათ მოაწვეეს გაცის სძის წარმოასთქმელი ორგანიზები. მრამდამ იარაღის და ეხის შემწეობით გაძლიერა ბუხებრივი სიმპატია საზოგადოების წევრთა შორის და ამით ერთობ გაუადვილა პირველიყოფილ გაცობრიობას აჩსებობისათვის ბრძოლა. თვით ხათესაობრივი დამოკიდებულება ადამიანთა შორის ძეგვი არის ტენხიერ იარაღების ხრდა-გავლებსა. სედვის განვითარებით, რაც შრომის იარაღების სძარბათ მოხდა, ადამიანს თანდათან შეუძუმაგდა წარმოადგენს დროზე და მანძილზე. ინსტიტუტიური ლტოლვილება უძეტეს ხაწილათ, ტახით და წლოვანებით თანხაბრთ უერთებდა ერთმანეთს. ქალიშვილი ქალიშვილთან ირჩევდა უფლებას, უმწველი-უმწველთან, მოსუცბუ-ლი — თავისებურ ადამიანთან. მანძილური ძეგნიერების გათვალისწინებით — წარმოადგა ხათესაობრივი შემეცნება. თემის წევრები მრავლდებოდენ და ასეთი სიმპატური გრძობახანი მათ შორის თანდათან ფეხს ივიდებდა. ამ გვარათ შემუშავდა ობიექტიური შესვლულობა ურთიერთ შორის დამოკიდებულებაზე და საზოგადო კეთილდღეობა საერთო მიზნათ გადაიქცა. ლოგიკურათ აზროვნობამ ამაღლა და განასხეტავა ინსტიტუტზე დაფუძნებული ცხოველური გრძობები თვით „ხსენობრივ მოკვლეობის“ შეგნებაში. მხოლოდ მამის განახათ სინდისის ხა-ხერწვლამ, თუმც მერთადად პირველ შემთხვევაში, მაგრამ შემდეგ გადაიქცა იმ გაუქრბულ ლამზნათ, რომლის ძალით გაცობრიობა უკანასკნელად დაშორდა ცხოველურ მდგომარეობას ჩქარი ხანობით გავქანს ხსენობის პროგრესიერულათ განვითარების გზაზე.

რომ ეკონომიური შენობა უპირველესი მიზეზია ხალხთა შინიერ განვითარების, ამაში ჩვენ ვრწმუნდებით თვით ისტორიულ ფაქტების გათვალისწინებით. ნაცნობია, რომ შექსპირი იმ დროს სცხოვრობდა, როცა ფეოდალური სისტემა თანდათან კარგავდა თავის ძევას-მოსილებას და ადგილს უთმობდა ასალ ხასხულ ბურჟუაზიულ წეს-წყობილებას. ამიტომაც ინგლისის გენიოსის უკვდავ ტიზებში, ერთის მხრით ვსვდავთ მხარულ რაინდებს, მეორე მხრით — თვალ წინ გვიდგია ბურჟუაზიის წინამორბედი — ჭამლეტი. «შექსპირის დროს, ამბობს ვეისენგრიუნი, დაიწყო ინგლისში მატრიალურ ძალის განვითარება და ელასბედის საფუენეს უჭერია საშუალო ადგილი ასალი ხანის და საშუალო საფუენეთა შორის. მამინ წამოაწია ბურჟუაზია. ასეთ დროს დაიბადა შექსპირი და მან პირველათ გამოხატა თავის ძლიერ პოეზიაში საშუალო საფუენობის და ასალი ხანის ერთმანეთ შორის დამოკიდებულება». საზოგადოთ საშუალო ხანები მდიდარია ასეთი ლიტერატურული მოვლენებით. დანტე, ლოპე დე ვეგა, სერვანტესი — წარმომადგენლებია იმ ისტორიულ მოქმეტის, როცა ფეოდალიზმი იცვლებოდა ბურჟუაზიით. ძლიერი, კოლტერი, ბოძარქე და ბაირონი — ნიშნავს ბურჟუაზიის პირველ ფაზისებს, დიკენსი და ზოლზა — სატებს ბურჟუაზიის მეორეას საზოგადოებაში და ისტორიულ ასპარეზზე მე-4 წოდების გამოხლას. ჩამოთვლილ მწერლებს, მიუხედავათ სხვადასხვაობისა შესვლადებით, ხიტით და ხაციოხალური თვისებებით, აქვთ ერთი საზოგადო თვისება: „სუყველა ისინი ეძვხავსებან ძლიერ მქის სეებს, რომლებიც დგახან ეპოქის ხაპირზე, ძირები მათი ღრმით არიან ჩამჯდარხი ძველი ხანის ხიადავში». ნყოფიერ ნეოთიკებსას ილებებს იქვე ასალ-გაშენებულ არე-მარესავან.

Tusci.

„წარა-პითხვის საზოგადოების“ წამრთა წლიური კრება.

წლეუნდელი ვრება ბერი მხრით საუერადგებო გამოდგა. ჭერ კიდევ ვრების დახიშხამდე ჩეენი საზოგადოების ერთ ხაწილში არახვეულებრივი ჩოჩოლი ატუდა. შემდეგ, ვრების დასაწეისამდე, შიშის ზარმა შეიშერა ბერი და ძალე კვიინაც დასცეს: არიქა, გვიშველეთ, მტერი იერიშით მოდის, «წ.-გ. საზოგადოება» უნდა დადუზონ, ყველაფერი დაამხონ!.. რა მოხთა ისეთი? ნუ თუ მართლს დაწესებულებას ემეჭრებოდა ვინმე? რა სათქმელია! „წ.-გ. საზოგადოება“ რა შუაში იყო! საშიშ მდგომარეობაში გრძობდა თავის თავს მხოლოდ მველი გამკეობა, რომელმაც, სიფათის ასაცილებლათ, დროანათ თავი შეაფარა დაწესებულებას და მის ზურგს უკან მიიძალა; გამკეობის თანამოასრეებმა ვი, საზოგადოების თვალის ასასვევათ, განგაში ატესეს: სამშობლო განსაცდელშია, «წ.-გ. საზოგადოება» იღუპებაო. ვრებას პირველ დღესვე დაეტუო სიდსოკლე. განხდა საკმათ ძლიერი ოპოზიცია, რომელიც ბეჭითათ შეუდგა ძველი გამკეობის უფერულობისა და არარაობის გამოასგარავებს. მამინ გამკეობის მართლ-მოწმენე ემებმა ეს სერსი მოგონეს: შეეცადენ ეჭვი ადემრათ საზოგადოებაში ოპოზიცის გულწრველობაზე და განვრცელეს ხმა, რომ ისინი, ვისაც გამკეობა არ მოწონთ და ყველაფერში მას არ ეთანხმებიან, ქვეუენის მოღალატენი არიანო...

ასე იყო, თუ ისე წლებადღამა კრებას ბუკნი საყურად-
 ლებო კითხვას წამოაყენა. იმ განცხადებულ ბრძოლაში, რომე-
 ლიც :ტულა ოპოზიციისა და ძველ გამგეობის შორის, ნათ-
 ლათ გამოიჩინა უკანასკნელის ფიზიონომია, მიმართულება.
 განსჯებში ჩვენ ვერ შევხვდით სრულსა და მიუდგომელ ანგ-
 რაში ამ კრების შესასახებ. ქართულ ყოველ-დღიურ განსჯებში
 კრების ამბები ისეა შეტყველებულ-შეღამაზებული, სულს ცოდე-
 ლო, ეჭვი იბადება...

დავიწყეთ კავკასის სკოლიდან. კრებაზე აღნიშნა, რომ
 ამ სკოლის საქმე ვერ არის რიგინათ მოწოდებული, რადგან
 მას განაგებს გარეშე ხირი, სამსახურის კაცი, რომელიც თ-
 ვისი ზიანდანი მოკლეობის ასრულებას უნდება და ამიტომ
 არ შეუძლია, გუწიოს სკოლას საჭირო სულმძღვანელობა, დი-
 დი სურვილი და უნარიც რომ ქონდეს. ამიტომ საზოგადო-
 ბას უნდა დაეხმოს კავკასის სკოლის გამგეთ დაენიშნათ ამავე სკო-
 ლის მასწავლებლები. გამგეობის წევრნი კა- გარდა ი. გოგე-
 ბაშვილისა—სულ წინააღმდეგი არის იუვენ და ამტკიცებ-
 დენ, რომ კავკასის სკოლის მართვა-გამგეობის არსებული წე-
 სი იმდენათ მოსაწონია, რომ სასურველია ბათუმის სკოლა-
 შიაც შემოღებულ იქნას იგი *) მაგრამ კრება ცალკეი სი-
 ტყუებით არ დაკმაყოფილდა და მოითხოვა ამ კითხვის საზო-
 ლოთ გადაწყვეტა. კამათი გამწვავდა. თავმჯდომარე რეჟისი
 იყო. გამგეობა განსაცდელში გარდებოდა. ამ დროს ბრძო-
 ლის კელზე გამოჩნდა ბ-ნი მიქაბერიძე, რომელმაც განაცხადა,
 რომ წესდების ძალით კრებას უფლება არ აქვს ჩაეროს გა-
 მგეობის შინაურ საქმეებში, ვისაც ეს სურდა, ადრევე განც-
 ხადება უნდა შეეტანა გამგეობაში. ეს სწორეთ სულზე მის-
 წება იყო. თავმჯდომარეს ჭკუაში დაუჯდა ეს სიტყვები და
 სულათ მოსწონ კამათი **). ამაოდ ცდილობდნენ ზოგიერთი წე-
 ვრები დაემტკიცებინათ, რომ წესდება აქ არაფერ შეაშია, რომ
 აღძრული კითხვა ზიანდანი გამგეობის მოქმედებას ესება და
 კრების მიზანიც რომ ამ მოქმედების განსილვას, ვერას გან-
 დენ. ასე ჩაფიქრებულს ეს საყურადღებო კითხვა; ეს იმიტომ
 მოხდა, რომ გამგეობამ არ იხება მის „შინაურ საქმეებში“
 გარეუღიყენ...

საყურადღებო ლაზარაკი ჩამოვარდა ქეთ. სათავად-აზნ-
 ურო სკოლის შესახებ. კამათმა ურამოვნება გამოიწვია ე. თა-
 ყაიშვილსა და ბ. სურგულაძის შორის, რამაც საკმაოდ ადრე-
 ჯა დაიწყო საზოგადოება. კრების უმჯობესობა თავაიშვილს
 ამტყუებდა, რადგან მან თავის სიტყვაში ზიანდანი შეუ-
 ყო სურგულაძე და უმართებულათ შეესო მის ზიანდანებას.
 მაინც ძალიან „კვიცი“ კაცი უფილდა ბ. სურგულაძე!
 რათ შეესო სათავად-აზნ-ურო სკოლებს? რა გუფოთ მეტე, რომ
 უზრუნველობის გამო ქართული ენა იქ თურმე ძალიან კოჭ-
 ლობს! ან ეს რა დიდი საქმეა, რომ ქეთისის სათავად-აზ-
 ნ-ურო სკოლას მისმა გამგემ დილაობით ერთი-ორი საათი
 წაგლიჯოს და თავის საკუთარ საქმეს მოახმაროს! ქვეყანა
 ასე... ერთი სიტყვით :მაზე ლაზარაკი არ დიდა და თუ
 სურგულაძე მაინც და მაინც ახიდა, საკადრისათ დასკდა მას
 გამგეობის წევრი, ე. თავაიშვილი: შენ რადესაც ჩვენთან მის-
 ხერბდი, ვერ შეგკოვი ისე და ამიტომ სიტყვა არ დაგეკრე-
 ბაო. რათ მოიტყა ასე ბ. თავაიშვილი? მან უური მოიყურა
 იმაზე, რაც კრებაზე თქვეს, თქმული გი არ უარტყო, მთქმე-

ლის ბიოგრაფიას მოყვა: „იქ მისა ურება, ვერ შეეთვისა“...
 ასეთი ტყუილის მიზანი აღბათ ის არის, რომ ყბა აუკრან
 იმათ, ვინც კარგათ იცის ჩვენი დაწესებულების მდგომარეობა;
 ვინც არ იცის, ის რომ ვერას იტყვის და ამ სახით ბუკნიათ
 დაწყულ იქნება „ცისის საიდუმლო“. ჩვენ სკოლებში საუკე-
 თისო ქართულები ვართ თავ-მოყრილიო, ბრძანა ბ. თავაი-
 შვილმა. თუმცა მან კარგა მოკვიანებით თავმდაბლათ დაუმატა:
 «ჩემს გარდაო», მაგრამ ეს :რაფერია: ბაღლიც გი მისვლება,
 რომ ის, ვინც სულმძღვანელობას უწევს „საუკეთესო ქართუ-
 ლობას“, ითონ უწინჩინებულესი უნდა იყოს. ერთი სიტ-
 ყვით, თქვენ აქ სედავთ, რომ ე. თავაიშვილი საუცხოვო აზ-
 რის უფილდა ე. თავაიშვილზე და რადგან ეს ასეა, რად სა-
 ჭირო იყო სათავად-აზნ-ურო სკოლებზე ლაზარაკი! აი სწო-
 რეთ აქ არის შეერთმა ბ. სურგულაძისა...

როგორ შეხვდა თავაიშვილის ქცევას კრების თავ-
 მჯდომარემ, ბ. ცხვეთაძემ? ის ამ დროს მშვიდობიანათ
 იჯდა და ერთი სიტყვითაც კი არ განუცხადებია საყვე-
 დური თავის ვაკანდინერებულ ამხანაგისთვის. მაგრამ, რო-
 დესაც თავაიშვილს შეხვო მისგან შეურაცხყოფილი სურ-
 გულაძე, ბ. ცხვეთაძე გაშმაგებული წამოვარდა და მედ-
 გრათ შემოძახა: სურგულაძემ ბოლიში უნდა მოხიდალს;
 მან ერთი კაცი კი არა, მთელი კრება შეურაცხყო!
 მიუდგომელობა, თუ გნებავთ, ეს არის! ასე ესმის თუ-
 რმე ბ. ცხვეთაძეს თავმჯდომარის მოვალეობა! *).

დამსწრე.

სამშობლო ცასე.

დიდი აღიარათი წერა-კითხვ. საზოგადოების კრე-
 ბებისა კენჭების ფერხულით გათავდა. ყველა ამ ორონ-
 ტრიალს კი მოჰყვა ის, რომ საზოგადოების „სავანებო“
 კაბინეთში შეგორდა აქრელებული ვაშლი, ე. ი. ძველ
 გამგეობას ხმლის ტრიალში ჩამოეცალა ნახევარი საკუ-
 თარი მხარა და დაწყლულებულ გვერდზე ამოუდგა არა-
 მკითხე ამხანაგი—მეორე ნახევარი ახლათ არჩეულ წევრ-
 თავან. ასე რომ, სავანის მოგველის ჩვენ საუცხოვო
 გ-სართობი, სახელდობრ: ქრელი საქმეები „ფერადი გამ-
 გეობისა“ და რასაკვირველია, ბატვიცემული კრება დას-
 დებს შესაფერ კრელსავე ვანრინებას. აღვიტურნეთ იქამ-
 დე მოთმინების დურბინით, ხოლო ახლა კი აღვნიშ-
 ნოთ ის პატრ-პატარა პწკარები, რომელნიც შესამჩნევ
 ზოლებს სტოვებდენ საზოგადოების ყოველ კრებაზე.

პირველი კრება ვახლდათ საოპერაციო. მკურნალე-
 ბი (ოპოზიცია) საშინელის სისასტიკით უსვამდენ დანას
 «სავამგეობო» სტოლზე გაწოლილ გვამს, რომელიც
 ზარის სამგლოვიარო ხმით ითხოვდა შეველასა და შე-
 წყნარებას. ოპერაციამ აღმოაჩინა, რომ გვამს სნეულება
 დიდი ხანია ჰქონია გაშჯდარი ძვალ-რბილში. გარდა სხვა-
 და-სხვა ადგილებისა, მას დაზიანებული ჰქონია, სავამგეო
 კარბად-ნის ტერმინოლოგიით რომ ვთქვათ, „ვლადი-
 კავკაის კუნთი“, „ქუთაისის ქალა“ და «ბათუმის ხერ-
 ხემალი». საქმე იმაშია, ბატონებო, რომ კავკაის
 სკოლაში ჩვენს გამგეობას გაუკეთებია უცნაური «კიბე».

*) სასურველია, „წ.-კ. საზ.“ წლიურ კრებაზე, რომლის და-
 ნიშნულზეა კრიტიკულათ შეხოს და მსჯავრი დადოს გამგეობის
 მოქმედებას, თავმჯდომარეობდეს გარეშე პირი და არა ისევ გამგეო-
 ბის წევრი.

*) ბარემ სენაკის სკოლაც ზედ მიაყოლეთ.
 **) ამ ნაირათ, ბ. მიქაბერიძემ დიდი ამაგი დასლო ძველ გა-
 მგეობას და ამ გარემოებას არავინ დაივიწყებს.

კიბის ქვემო საფეხურზე მოუქცევია სკოლის მასწავლებლები და მათ ზემოთ, მათდა საწვრთნელათ სრულებით უცხო და სასწავლებელთან დაშორებული პირი. ჩანს, ქვემო საფეხური არ იყო სანდო, თუმცა მთელი სიმძიმე სკოლისა «მათ ასვენია მხრებზედა». რაც შეეხება მეორე ნამტკივნ ადგილს, ე. ი. ქუთაისის სკოლას, აქ თურმე სასწავლებლის უმთავრეს მზრუნველს მეტის მეტათ ყვარებია სუფთა ჰაერი და ყოველ დღე თერთმეტ საათამდე დასვირნობს სკოლის გარეთ და თუმცა თვითონ აგარაკათ ბახმაროზე არ მიდის, მაგრამ სასწავლებელს კი აგრილებს! ამავე სკოლის შესახებ გამოიკვია, რომ აქ ქართული ენის შესასწავლებლათ ასწავლიან «ვეშაპიანს», „ქოროლიანს“, „ქუჩუკ ყარამანიანს“ და სხვ.

რაც შეეხება „ბათუმის ხერხემალს“, აქ კი კინაღამ ერთი ცოდვა დატრიალდა. ჩვენ თვალ წინ გამგეობამ აღმართა ჯვარი, რომელზედაც მას სურდა ეწამებინა იქაური მასწავლებელი ი. რამიშვილი. მერე რა დანაშაულისთვის? წარმოდგენაც კი შეუძლებელია! მას „ოხ, ღმერთო ჩემო, სათქმელათ მეძნელება“ მიუღია სასწავლებელში 225 ყმაწვილი! და ეს უფლება კი არა ჰქონია მინიჭებული გამგეობისაგან. ე. ი. მასწავლებელს მიუღია სასწავლებელში თვალცრემლიანი მშობლების შვილები და არ დაუბრუნებია ისინი უკან. აი „დამნაშავე“, რომელიც ღირსია დასჯისა და დახრჩობისაც კი, მაგრამ ვინ გაუგონა მართლ-მსაჯულ გამგეობას! „კენჭები“ უფრო გულ-ღმობიერნი გამოდგენ და დაუდგეს რა ყუთი ამ 225 მოწაფეს, ყველა მათგანი წინააღმდეგ გამგეობის სურვილისა გახადეს ღირსი დაწაფებოდენ სასწავლებლის წყაროს. ეს ადგილი, როგორც იყო განიკურნა, მაგრამ რაც შეეხება „კავკასის კუნთს“ და „ქუთაისის ქალას“ ეს კი ისევ ზემო თაროზე შეადგეს, ე. ი. უცნაური „კიბე“ ისევ ისეთივე საფეხურებით! „ცოცხალი ჰაერის მოყვარული“ მასწავლებელი— ისევ ისეთივე თავის ნება-გემოვნებით და „ქოროლიან-ვეშაპიან-ყარამანიანი“ ისევ ისეთივე პროგრამით!

ფელეტონისტის „ეთიკა“ მოითხოვს, ყველაფერი დაწვრილებით გადაცეს მკითხველს და მეც არ შემიძლია არ გავიხსენო ამ კრებაზე წამოყენებული აგრეთვე ერთი „ეთიკა“. ეს „ეთიკა“ შეეხება გამგეობის სტოლის უჯრებს, სადაც თურმე ბოქლომით დაკეტილი ამბები ინახება. ხოლო ერთმა გამგეობის წევრმა (ი. გოგებაშვილმა) გატეხა ეს ბოქლომი (ე. ი. „ეთიკა“) და ამხანაგების დაუკითხავათ გაუშალა კრებას წინ ერთი «წითელი საქმე». წითელი მეტქი, ვამბობ, იმისთვის, რომ იგი ექვემდებარება „წითელი სისხლის სამართალს“. საქმე იმაშია, რომ იმავე კავკასის სასწავლებელში გამგეობას ჰყოლია გულმოდგინე მასწავლებელი, რომელიც თურმე კეტით უდებს ბაღლებს სწავლას თავში. ხოლო გამგეობას მასწავლებლის კრივი უცვნია პედაგოგიურ საშუალებათ და მასწავლებლის გულმოდგინეობის საზომათ, ამიტომ მიუხედავათ მოწაფეების მშობლების* საჩივრებისა ეს „წითელი საქმე“ წითელ სუფრის ქვეშ ამოუფარებიათ. და ვერც არას გავიგებდით ამისას, თუ ბ-ნ იაკობ გოგებაშვილს არ გამოეთრია ეს საქმე არხივიდან. ამისთვის მას დანარჩენმა გამგეობის წევრებმა ღალატი დაწამეს და ერთმა მათგანმა (ზურაბიშვილმა), საშინელი სახელიც უწოდა: „ამხანაგობის „ეთიკის“ დამარ-

ღვეველი“. არა მხოლოდ, ისევ ჯობია «სამხანაგო ეთიკა» ირღვეოდეს, ვიდრე თავის ქალა მოწაფეების* უმეობისა პედაგოგიური „ეთიკის“ წყალობით.

ორი გამოფენა რომ ერთათ ვერ მოთავსდებოდა მე ეს იმ თავიდანვე ვიცოდი. რომ ამათში უეჭველათ ერთ-ერთი უნდა გაკოტრებულიყო ეს ნათელზე ნათელი იყო ყველასათვის, გარდა კავკასიის გამოფენის კომისიისა. რასაკვირველია, ამ ორში გაიმარჯვებდა ის, რომელიც უფრო კარგათ იყო მოწყობილი. და მართლაც გაიმარჯვეს ისევ თბილისის ყაფაზემა რიყეზე: აქ უფრო მეტი ჯურის ხორბალს და საუკეთესო ცნობებს იძლეოდენ ვაქტრები. გაიმარჯვეს თბილისის საყასბობებმა: აქ უფრო მეტსა ნახავდით ნადირთა ჯიშს, ვიდრე კავკასიის გამოფენის ნადირთა განყოფილებაში. გაიმარჯვეს თბილისის ტრაქტირებმა: ვინაიღგან აქ არამც თუ ნახვა შეგეძლოთ სასმელებისა, არამედ ერთი ორათ ნაკლებ ფასში იგემებდით მას, ვიდრე გამოფენის ბუფეტში. გაიმარჯვა დახურულმა ბაზარმა, ვინაიღგან აქ უფრო მეტს ფართლელობას ნახავდით, ვიდრე ამავე განყოფილებაში კომისიის გამოფენაზე. გაიმარჯვა ისევ ნიკიტინის ცირკმა, რამეთუ აქ უფრო მალა იწვედენ ფებს და განზე შლიდენ ხელებს, ვიდრე მარია ლაბელა და სესილ დ.ორი. და ყველა ამ გამარჯვებას მოჰყვა ოცი ათასი მანეთი ვალი, რომელიც დაატყდა თავზე დიდის ამბით დაწყებულს და სამგლოვიაროთ გათავებულს კომისიის გამოფენას. ვამბობ კომისიის გამოფენას მეტქი, რადგანაც ამ გამოფენაზე გამოიფენა უფრო კომისია მისი ხუმარა ხასიათით (მან სხვათა შორის საკუთარი ზარაფხანაც გამართა). ახლა, როგორც შევიტყეთ, ზემოხსენებულ კომისიას განუზრახავს გამართოს გამოფენის გამოფენა, ე. ი. ამ ზამთარ შეინახოს თავისი გამოფენა და გაზაფხულზე, როდესაც ქიანქველა გამოძერება თავის ბუდიდან ისიც თან გამოყვება თავისი ავლადიდებით! კომისიის განზრახვა, რასაკვირველია, გულმოდგინებასა ნიშნავს და ამიტომ საქმურიც არის, მაგრამ ერთს კი ეთხოვთ ამ გულმოდგინე ბატონებს, ნულარ მოგვატყუებენ მერმისაც, თუნდა ეს პირველი აპრილიც იყოს, და ამ „გამოფენის“ გამოფენას „უწოდონ ნამდვილი სახელი: ე. ი. „ვივესკაზე“ დააწერონ „გამოფენა არხეოლოგიურ ნაშთებისა 1901 წლის ნეტარხსენებული გამოფენისა«. მაშინ აღარც ჩვენ და აღარც მათ არ გაგვიკვირდება, თუ ოცი ათასმა ერთი ოცი ათასი კიდევ აიკილოს!

რადგანაც ჩვენი თეატრის კასირები ვერ ასწრობენ ბილეთების გაყიდვას, ამიტომ ღრამატიულ გამგეობას გამოჩენია ერთი გულშემატკივარი, რომელიც ისე აკეთებს საქმეს რომ მათ არცკი აწუხებს საქმეზე ფიქრით და ზრუნვით. ამ უცნაურ „ანტრეპნერიოსს“ დაუბეჭდინებია თეატრის ბილეთები ისეთივე, როგორიც თვით გამგეობას აქვს, რაღაც მანქანის წყალობით ხელში უგდია გამგეობისავე ბეჭედი და ამ ნაირათ გაუხსნა საკუთარი კასა საკუთარი თეატრისათვის. კიდევ კარგი, რომ თეატრში ყოველთვის არის თავისუფალი ადგილი ამ «ანტრეპნერიორის» მუშტრებისთვისაც თორე შენი მტერი რო შეიქნებოდა ერთი წევვა და გლეჯა ყალბ ბილეთიანებს, და ნამდვილ ბილეთიანებს შორის. საკვირველი ის არის,

რომ გამგეობას დღემდის ვერ მიუგნია ამ საიდუმლო ზარაფხანის პატრონისთვის! ეს ხო ასეა, მაგრამ საუცხოვო კომერციული ნიჭი ჰქონია იმავე გამგეობას, როგორც ეს დაგვანახვა წარსულ კვირის წარმოდგენამ: მან საშინელი კონკურენცია გაუწია ვეტცელის კლუბს, სადაც ამავე დღეს დანიშნული იყო საქველმოქმედო ქართული წარმოდგენა. შემოხსენებულმა გამგეობამ ბილეთებს ფასები დაუკლო და არც წაუხდა ხერხი! შედარებით წარმოდგენას საზოგადოება მეტი დაესწრო. მაგრამ საქმე ის არის, რომ ყოველთვის არ შეგვიძლიან გავუმართოთ ხოლმე მას საკონკურსო წარმოდგენები და სასურველი კია, რომ ერთხელ და საბოლოოვით დაუკლოს ბილეთებს ფასი, რადგანაც ამისთანა ფას დაკლება ისე თვალსაჩინოა ყველასათვის, რომ შემოხსენებულ მათი „საიდუმლო ანტრეპრენიორი-კი“ მიმართავს ამ ხერხს. იმედია ისევე ყვენი გამგეობა დაასწრებს!

* *

ამას წინეთ თბილისის ქალაქის თავის ძოადგილე ბ-ნი შესტაკოვი წერილობით შეეკითხა ქალაქის თვითმართველობის ზოგიერთ განყოფილებებს: შემატყობინეთ რა სამუშაოს ასრულებენ ესა და ეს პირები, რომელნიც ჩვენთან სამსახურში ითვლებიან და ჯამაგირს იღებენო. ამისთანა უცნაური შეკითხვის მიზეზი, რასაკვირველია, უცნაურივე გარემოება იქნებოდა და მართლაც თურმე თფილისის ქალაქის გამგეობაში ბევრნი ყოფილან ამისთანა მოსამსახურენი, რომელთაც შრომა თურმე მხოლოდ ჯამაგირის აღებაში მოსდით და ისიც დავთარზე ხელის მოწერით! ხოლო საიდან და რათ არიან ეს პირნი იმ სახელში, რომელსაც არავითარი ერთობა არა აქვს თავშესაფარ სახლთან, საიდანაც თფილისის გამგეობამ განსდევნა ამ ზაფხულს უსახლკარო, გზა დაბნეულნი ბოგანონი, ამის მიზეზი უნდა ვეძიოთ ისევე თბილისის თვითმართველობის «ბურჯთა» მეტრიკებში, რომელნიც ნათლათ გვაუწყებენ მჭიდრო გენეალოგიას ამ უცნაურ მოსამსახურეთა გვარტომობისას, ეს მეტრიკები ნათელს მოფენენ შემოხსენებულ საკვირველებას!

* *

უკაცრავათ კი მკითხველთან და ორიოდვე პწკაირი მინდა «ივერიის» «ჩიორას» შესახებაც გავკრა. სწორე მოგახსენოთ, არ შევაწუხებდი მკითხველსამ საჩოთირო სახელის ხსენებით, მაგრამ მე მინდა გავცე პასუხი გზ. «ცნობის ფურცელს», რომელიც შეეკითხა «ივერიის» რათა მას ეცნობინებინა მისთვის «ის ხარისხი განათლებისა, რომელზედაც სდვას მისი მეფეღეტონე ჩიორა...» რადგანაც «ჩიორას» ატესტატი «ივერიის» რედაქციაში ინახება, ამიტომ მე ვაწვდი პატივეცემულ ვაზეფს მხოლოდ მის პირს ე. ი. «კობიოს», როგორც საბლაკატო ტერმინოლოგია ამბობს ხოლმე: აქა ატესტატი ჩაოაზსი: «18... წელსა „...“ დღესა ატესტატი ესე მიეცა „ივერიისა“ „ჩიორას“ მასშიგან, რომე იგი დადიოდა კარგახანს „ვანქის უბნიდან“ „ივერიის“ რედაქციის ქვემო ფაკულტეტზე, ხოლო შემდგომათ რამდენიმე წლისა იგი გადაყვანილ იქმნა ზემო ფაკულტეტზე, იმავე რედაქციის რედაქტორის კარისა ბქესთან ხელზე საფაკულტეტოთ. შემდგომათ ამისა მას მიენიჭა გარეთა ფაკულტეტი «გაიქ-გამოიქობისა» და რადგანაც მასშიგან მანცა დიდი „უნარი“ გამოიჩინა, ამიტომ მას მიენიჭა გარდა ამისა ფაკულ-

ტეტი „მიტან-მოტანეობისა“, რომლისა შემდგომათ იგი დაჯილდოვებულ იქმნა რედაქციის „ჩიორის“ ხარისხით. ხოლო რადგანაც ასეთითა ფაკულტეტობითა იქმნა გაწვრთნილი, ამიტომ „სულისა“ კარისა დირესა ზედა ამბორს ჰყო და მიიღო შუბლსა ზედა თვისსა ნიშადური „აბლაკატობისა“, ხოლო ყოველსა ამასა ზედან დაერთო თავსა მისსა კიდევე ერთი უჩინებულესი ხარისხი, რომელი ღირს ჰყო და გამოიმეტა მისთვის „კვალისა“ პიტიკოსმან და უწოდა „ბუნების საკვირველებსა ამას“ „კუკუ-მღევი“.

ატესტატსა ამას ზედან აზის ბექედი „ჩიორასა“, თფურით, რომელ არს „ივერიის“ ფირმისა ნიშანიც, და აგრეთვე ხელს აწერენ ათი დეპუტატი ვანქის უბნიდან და „ივერიის“ ასი ლედანტორი.

რიგოლეტო.

პურის მღილი სიმინდზე ჭუთაინის გუბერნიაში და მასთან ბრძოლა.

სამკურალოს და გურიის დახლოებულ ადგილებში წყლას შემოღობაზე განხდა და ძლიერ გამრავლდა ჰეპელას მზგასი მწერი, პურის ჩრჩილი ანუ მღილი. ამ უმთ მისგან მტრით დასაძალებელაჲ კაკი ადგილები სქნაჲს და ზუგდიდის მასრებში აბაშის სადგურადან მოყოლებული ფოთამდე და ფოთიდან ზუგდიდამდე; ოსურეთის მასრებში კი სანჯაქოს სადგურადან დაწეებულ რკინის გზის გეოლას შავი ზღვის პირამდე.

ეს მწერი ცნობილია, როგორც უცხო ქვეყნებში, ისე კავკასიაშიც. ქუთაისის გუბერნიაში იგი ხშირათ ატეკება პურის მარცვლებს და აქ რომ „პურის გაფრენას“ ეძახიან, ეს ამ მწერისგან წარმოსატება. წრეანდელი მეტის-მეტი გამრავლება ამ მწერისა იმით აისხნება, რომ ეს უკანასკნელი ორი წელიწადია ქუთაისის გუბერნიაში ძლიერ ნოტიო და თფალ ზამთრებია იმინდები ყო.

ამ უმთ სიმინდის მარცვლებში სსკდან პატარ-პატარა თეთრი ჭიები, რომელნიც ღრღინან მარცვლების გულს და იმით იკვებებიან. თავდაპირველათ არგარი მარცვლები არათერთ განიხრევიან კარტი მოკლი მარცვლებისაგან და თუ რინდათ, გაიგოთ შიგ ჭია ზის თუ ანა, მარცვლი შეაჩე უნდა გატყავთ. რამდენიმე ხნის შემდეგ ეს ჭიება გააჭკობენ პარგებს, საიდანაც გასაფხურესე გამოადინ პეპლები. ისინი ატეკენ პატარა ნახეკებს; სიმინდის მარცვლებში, საიდანაც შემდეგ გამოფრინებებიან ხოლმე და ნაფიებს ან სიმინდის საწყობებში დასდებენ 80-მდე წრიელ-წრიელ კურცსებს მარცვლებზე. ამ კურცსებიდან რამდენიმე ხნის შემდეგ გამოვლენ პატარა ჭიები, რომელნიც შეკვებიან მარცვლებში იმის რბად ნაწილებიდან, გამოტყვენ გულს და შემდგომად ისევე პეპლებათ იტეკვიან.

ამ მარცვლა მწერის წინააღმდეგ შემდეგი ზომების მიღება შეიძლება:

- 1) ჭიებმა რომ მარცვლებს გული ველან გამოტყვიან და შემდეგ პეპლებს კვლან იტყვენ საჭიროა ტაროვბი გაცხელებით მათი დასოფა. ეს კი ასე შეიძლება: სიმინდის ტრეკება უნდა გახეროთ რეცხესე დაკადებულ დასტებში ისე, როგორც ღომს ასმობენ ხოლმე, ან მაწაში ამოთსიროთ ორმო, ჩაანთოთ შიგ რეცხლი და ზედ გადაადგეთ ანუ ჩამოვიდოთ ტრეკებით სავსე დასტები ან ძარები. ჭიების დასოფა

შეიძლება აგრეთვე თუ ადრეულ წელში რჩი-სამი წუთით ჩავიდეთ კალათით ტარებს. ამ გზით ჭიების დასოფლა შეიძლება მხოლოდ ვარგ ამინდში, რათა შეიძლება დასველების ტარება მისევე გააშროთ, რომ არ დაღუპოს.

2) სათესლე სიმინდში ჭიების დასოფლა შემოსენებულ საშუალებით არ შეიძლება, რადგან განასურება სიმინდი რომ კიდევ დათესოთ, არ ამოვა. ამიტომ ჯობს რეგულარულად გამო-აჩნოთ სადი, მთელი ტარება და შეინახოთ სათესლეთ. კიდევ უკეთესი იქნება თუ სათესლე სიმინდს შეიძენთ ამ ადგილებში, სადაც ჯერჯერობით ჩნდება არ გზინია სიმინდს. თუ მინცა და მინც ჭიით დაზიანებული სიმინდის დათესვა მოგინდეთ, ჯობს მარცვლი სქლათ მოაყაროთ, რადგან ნათესში ბევრი მარცვლი გაწილდება, არ ამოვა. ამასთან სიმინდი ღრმათ უნდა დაითესოს, რომ შემთხვევით ჩაყოფილი ჭია მიწიდან ვეღარ ამოვიდეს.

3) ცოტათი მინც რომ აკრიფოთ ასალ მოსავალს ეს მაგნე მწერი, საჭიროა სიმინდი დაითესოს ნაადრევით და შემოალ ადგილებში, რომ მარცვლებმა კარგათ დამწიფება მოასწრონ. თუ სიმინდი ნედლი და შემოუსულელდა კარგი იქნება, რომ ის ლასტებზე დამოვიტოვოთ გასიმინ.

4) გაზაფხულსა და შემოდგომაზე, რეგულარულად შეიძლება ფრენას დაიწყებოთ, ამ ნალებში, სადაც კარგი სიმინდი გაქათ შენახული სმინათ უნდა უბოლოთ ქვეშიდან კვამლი, რომ შეიძლება ვერ შეიძლოს მარცვლებზე კვერცხების დადება.

5) საჭმელათ დასაფრთხილო სიმინდი ჯერ სხვილათ უნდა დაიღებოს, მერე განავდეს, რათა ამინდით მწერები და მათი კვერცხები მოშორდეს და ბოლოს წმინდათ დაიფრეს. ფრთხილათ უნდა ჯობს, დასურვით მარცვლები დაიფრეს, რადგან იქიდან შეიძლება გამოსულია და დაჩნდის მხოლოდ ჭიის ქერქი, რომელიც განავების დროს ადვილათ შორდება მარცვლებს.

შემორე ჩამოთვლილი ზომები მხოლოდ მაშინ მოიტანენ სარგებლობას და შეამცირებენ ჩნდისაგან მოტანილ ზარალს, როდესაც ისინი საყოველთაოდ იქნებიან შემოღებულნი და უკვლავ ისინი.

შემო-ამურლები, რაკვლები და ლეხნუმლები, რომელთაც საყიდლათ უსდებთ სიმინდი, უნდა მოერიდონ იმის უიდას საძირკიდის ქვემო მდებარე ადგილებში, რადგან შესაძლებელია საყიდ სიმინდს ეს მავნე მწერი გამოეყოს და ბერეულდეს იმ ადგილებში, სადაც იგი ჯერ არ არის.

აგრონომი ს. ტომოფევი.

კურნალ-გასეთებიდან.

რეგულარულ შინაურ მიმოსილავშიაც გაქქეს აღნიშნული, ჩვენი რეგულარული საზოგადოების და შრესის საღაპარო-სავაძათო სავანს შეადგენს დღეს ნაბოძა ფულის მოსმარება. ამ კითხვას «НОВ. ОБ.»-ც სავაძა ურთავლებით კვიდება, და აი № 5878-ში მოთავსებულია წერილი ბ. დ. ნაზაროვის, რომელიც რეგულარულ თითონ გატყობინებს ქუთაისის საბჭოს სამოსწავლო კომისიის თავმჯდომარე უოფილას, ხოლო ეს მი-სი წერილი არის ამ კომისიის მიერ საბჭოში მოსხენებული, და საბჭოსგან მოწონებული საერო განათლების სამინისტროს სავანესოთ, როცა უგანასხული შეკითხვა საბჭოს, რა ტიპის სწავლად უნდა სასწავლებლის გასსნა საჭიროყო. ჩვენ არ გამოუვლებით არსებითათ მისი წინადადების გარჩევას, შეიძლება მართლაც აგრანომიული სასწავლებელი იყოს უფრო საჭირო, თუმცა მისგან ჩვენი საღსის სსნა არ არის მოსალო-დნელი. ჩვენ გვინტერესებს შიგა-და-შიგ მოყოფილი მსჯელობისა და საბუთების მაგალითები, რომელთაც აღნიშნა საჭი-როთ მიგვჩნია. მართლაც, წერილი დაუშთავრებულია, მაგრამ შირველ ნასკვარშიც სავაძათ არის საინტერესო მასალა და, დაწმუნებული ვართ, მეორე ნასკვარიც იმავე სასიათის იქნება.

გვარცხობს რა ბ. ნაზაროვი ქუთაისის გუბერნიის მკვიდრ-თა პროცენტუალთ განაწილებას (თავად-აზნაურობა—6,7%) სამდვალეობა—1,8%, მეშხანები (იდაბ. მოქალაქენი) 1,5%, ბატო მოქალაქენი და ვაჭრები—5,6%, გლეხები და ხან-ნები—85,7%) გვარწმუნებს, რომ «უკვლავ ეს წოდებები-ვაჭრების გამოუჩინებლათ, შეადგენენ მიწათ მოქმედთ, კლასს (земледельский класс), ე. ი. მიწის მომუშავეთა ასეთი აზრების არე-და-რევა, და ამთენი განსხვავებულ კლასთა ერთმანეთში არევა მხოლოდ ქუთათური კომისიის თავ-მჯდომარეს შეუძლია. რა ქვეთ საერთო მიწათ-მოქმედთა ა-თავად-აზნაურობას და ან სამდვალეობას გარეშე იმისა, რთ იმათი ნაოფლართ ცსოგობის, ან ვაჭრებს და მით უმეტესმ მდაბალ მოქალაქეთ (მეშხანებს), რომელთაც ერთი კვლავი მი-წაც არ გაანჩნათ სოფლათ. ან ეი რა საჭირო იყო ამათი გლეხებზე მივარება, რომელთაც რიცხვი 85% აღემატება. ქვე-ით ბ. ნაზაროვი აღნიშნავს, რომ «ქუთ. გ. თავად-აზნაურობის მიწის საკუთრება უოკელ წლივ კლებულობს, რადგან მიწა თავად-აზნაურობიდან გლეხების ხელში გადადის, რომ ეს მოკ-ლენა გამოწვეულია თავად-აზნაურობის დაკალიანებით» და შე-მდეგ დასკვნის „საზოგადოთ რომ მიწათ-მოქმედთა კლასის განადგურება აუცილებელია, ამას მოწმობს თვით ბ. გუბერნატორის მოსხენებიდან ამონაწერი, სადა ნათქვამია: „კვანომიური მდგომარეობა აზნაურების ქვეითდება სასოფ-ლო მეურნეობის ანა რაციონალური წარმოების გამო“. სრუ-ლიად მართალია ბ. გუბერნატორის ასსნა, მაგრამ ბ. ნაზა-როვის რაში არცა ეი ვერ გავიგია: მან უნდა დამკვიდროს მი-წათ მოქმედთა მდგომარეობის დაქვითება, და მიწათ მფლო-ბელითა დაქვითების შესახებ ცნობები ეი მოყავს. ჩვენ აქ არსებითათ არც იმ კითხვას ვესვებით უარსდება თუ უმჯობეს-დება მიწათმოქმედთა მდგომარეობა; ამაზე ანა ურთხელ გვჭინია საუბარი, აქ გვინტერესებს მხოლოდ ის ტიპიური მოკვლენა, რომ ჩვენი კერეთ წოდებული ინტელიგენცია ვერ არჩევს და არ არჩევს ამ რა შეუთანხმებულ ცნებათა და კვლასთ.

საინტერესოა აგრეთვე ბ. ნაზაროვის მსჯელობა ქუთ. საკურნეო სკოლის შესახებაც. მისი თქმით, ეს სკოლა სავ-სეა მოსწავლეებით და უადგილობის გამო იმულებულია კონ-კურსით მიიღოს მოსწავლეება, «რადგან მსურველთ ვერ იტყვს». შეადარეთ შემო ნათქვამი ბ. Parole-ის სიტყვებს (კვლავი № 43. ერთი გაზვიადებული საქმის გამო), და დარ-წმუნებით, რომ იგინი მხოლოდ ატორის ფანტაზიის ნ-ყოფია. ბ. Parole აშვართ სდის, რომ არათუ მსურველთ ვერ იტყვს სკოლა, შირ იქით სავაძა რიცხვ ეი არ არის სკოლაში შესვლის მსურველთა; ანა თუ კონკურსით, სრული-ად მოუშინადებელთაც ეი დებულობენ და წელს მხოლოდ 33 კაცი უოფილა სკოლაში შესვლის მსურველი. რასაკვირველია, ამით ჩვენ არ გვინდა საკურნეო ცოდნის საჭიროების უარ-ყოფა, შეიძლება ამ ვარა მითხოვნილება დიდიც იყოს და მი-სი დაკამყოფილებაც მეტათ საჭირო, ჩვენთვის საინტერესო იყო თვით ბ. ნაზაროვის დასაბუთებული მოსხენება, რომე-ლიც მან რატომღაც ქუთაისის საბჭოს არჩივიდან ამოიღო და საჯაროთ გამოთენა. უნდა გამოგიტყდეთ სმინათ დიმი-ლი მომსკლავა, როცა მწერლობაში კარგათ დასაბუთებულ ქადა-ღებებს წარგზავნ-წარმოგზავნაზე დაიწყებდენ მსჯელობას, მი-გრამ ამისთანა დასაბუთებული ქადაღი ეი უფრო მწარე დი-მილს მოგვრის კაცს, ნამეტურ როცა განცალკავიდან გასე-თის ფურცლებზე გადმოიტანება და urbi et orbi აუწვებენ, აი რა ქადაღი დაწვერე მე, ამა და ამ უმოქმედო კომისიის თავმჯდომარემო...

რედაქტ.-გამომც. ან. თ.-წვერთლისა.